

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

14de jaargang nr. 3

15 Mei 1985

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris.

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Penningmeester : A. Verbeke

Archief en ruildienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Redactie-adres : Lijnmolenstraat 149, 9110 Sint-Amandsberg - Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring
Gent, 9000 Gent.

Lidgeld : 250 fr. per jaar. Buitenland : 350 fr. per jaar. Steunende leden :
500 fr. per jaar. Beschermden : 1000 fr. per jaar.

INHOUD

De Brabantse Omwenteling. De Gevechten te Gent.	124
Inventaire Archéologique : Het Groot Privilege van Maria van Bourgondië.	143
Het Sint-Denijs- en het Farmanplein. Een brokje geschiedenis.	146
Sneeuw- en ijsperikelen en voor het eerst meeuwen in de stad. Honderd jaar geleden (1885).	156
Schandstrafinstrumenten langs de Gentse straten.	158
Onze Gentse Keukenrubriek.	169
Nog over stoven.	173
Vraag en Antwoord.	179
Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis. Werking 1984.	183
Lezers schrijven ons.	185
Bibliografie.	187
Aanwinsten Documentatiecentrum.	189
Varia.	193

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecen-
trum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijn-
hof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uit-
genomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus. Bibliotheca-
resse : Mevr. A. Eggermont.

Beheer : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, 9000 Gent.

Verantwoordelijke uitgever : Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149,
9110 Sint-Amandsberg - Gent.

DE BRABANTSE OMWENTELING - DE GEVECHTEN TE GENT

Behalve het werk van D. Destanberg "Gent onder Jozef II" zijn al de geschriften, die de gevechten in Gent op 13-14-15 en 16 november 1789 vermelden, in de Franse taal. Meestal worden de daden, door de patriotten en door het leger gesteld, schromelijk overdreven of in een vals daglicht geplaatst. Men schonk ook weinig aandacht aan de bevelvoering en de moraal van de troepen in de twee kampen. Daarom hadden we gedacht U nogmaals en zo onpartijdig mogelijk de gebeurtenissen tijdens de "vier dagen van Gent" te vertellen.

Bij het afsterven van zijn vader Frans I in 1765 nam Jozef II, de oudste zoon van 16 kinderen, de leiding over van het Oostenrijks Imperium, waaronder ook België ressorteerde. Na de dood van zijn moeder Marie-Thérèse, in 1780, regeerde hij als een absoluut heerser, zonder zich iets aan te trekken van de beslissingen die zijn ministers namen.

Overtuigde aanhanger van het "Verlicht Despotisme" voerde Jozef fundamentele hervormingen door op religieus, rechterlijk en administratief vlak. Hierdoor joeg hij de klerus en de adel der Zuidelijke Nederlanden tegen zich in het harnas.

Daar hij zijn onderdanen tegen wil en dank gelukkig wilde maken, drukte hij de hervormingen met harde hand door en gaf geen duimbreed toe. In 1787 braken dan ook de eerste onlusten uit.

De keizer stuurde zijn vertrouwensman Trauttmansdorff (1) naar België om de gemoederen te bedaren. Samen met deze minister benoemde hij ook graaf Richard d'Alton (2) als opperbevelhebber der Oostenrijkse strijdkrachten in de Nederlanden.

Zoals Trauttmansdorff volle vrijheid van handelen kreeg op burgerlijk gebied, had de generaal de vrije hand in militaire aangelegenheden. De minister en d'Alton waren het meestal niet met elkaar eens, wat de rust in het land niet bevorderde.

Het harde optreden van de bevelhebber deed de haat tegen Oostenrijk nog toenemen. Een groot aantal spotschriften en karikaturen op de keizer, op d'Alton en Trauttmansdorff, zagen het licht. De zich vernederd voelende Jozef II liet de nieuwe wetten nog strenger toepassen en legde zware straffen op aan de overtreders. Daarop brak de opstand los.

O gij valschen rijks Koning
Die vernielt des vrijheids woning
Hij wilt tog maer eens gedenken
En het Brabantsch volk niet krenken
Nog met hunnen Dienst van God
Nimmermeer houden den spot

Wij gaen met de schaepen wijden
En ons van de bokken schijden
Wij zullen ook nu met schand
Joseph U jaegen uyt het Land.

Twee Brusselse advocaten, Van Der Noot en Vonck, hadden de leiding van de omwenteling op zich genomen. Samen met uitgeweken patriotten vormden ze in Breda, juist over de grens, een legertje onder het bevel van een gewezen officier uit het Oostenrijks leger, Van der Meersch.

De afkeer tegen Jozef II en de hoge soldij trokken zowel idealisten als avonturiers naar Breda. De Staten der Verenigde Provinciën van Holland werden gemaand, als bevriende mogendheid, de muiters te ontwapenen en ze samen met Van Der Noot en Vonck uit te leveren. Den Haag stuurde een weinig bevredigend antwoord; "Nooit had Holland op zijn bodem gewapende vreemdelingen gezien, laat staan geduld (de patriotten verborgen hun wapens op Belgische bodem, sic.). Een Van Der Noot kenden ze niet. Ze konden ook de grondwet niet overtreden door iemand het land te ontzeggen die niets had misdaan, enz..."

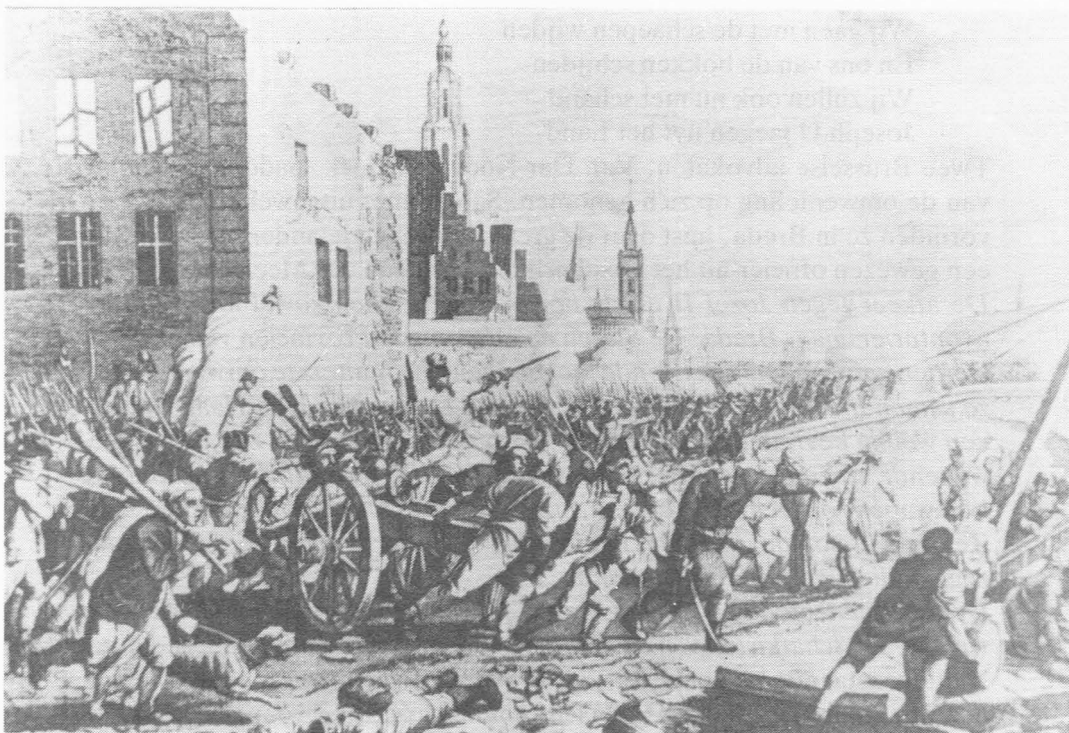
De rebellen leefden als God in Frankrijk, wat de discipline niet in de hand werkte. De schatkisten van de abdijen bekostigden de ganse onderneming. Niettegenstaande hij het bevel voerde over een slecht bewapende en ongeofende troep, zag Van der Meersch kans de keizerlijke troepen een gevoelige nederlaag toe te brengen te Turnhout (27 oktober 1789).

Na die onverwachte overwinning waren de patriotten niet meer te houden. Het comité in Breda besloot een poging te wagen ook Vlaanderen van de Oostenrijkers te bevrijden. Begin november was de Gentse notaris Cammaert speciaal naar Holland gekomen met het bericht dat de sterkte van het garnizoen in zijn geboortestad maar 300 man bedroeg en het nu het ogenblik was de stad in te nemen.

Generaal d'Alton had nooit gedacht dat de opstand zich tot Vlaanderen zou uitbreiden. Het gros van het leger was samengetrokken in de Brabantse Kempen en in de streek rond Luik. De bedoeling was de patriotten te beletten Holland te bereiken. In de steden in Vlaanderen bleven daardoor maar kleine garnizoenen achter om de poorten te bewaken en de orde te handhaven.

Op 7 november staken 800 patriotten, in gehuurde boten, de Schelde over te Bergen-op-Zoom. De volgende dag trokken ze het onbezette St-Niklaas binnen, waar ze enkele dagen bleven en waar ze versterkt werden door een afdeling uit het kamp van Hulst. Men stuurde ook enkele manschappen, onder leiding van de broer van notaris Cammaert, naar Hingene waar ze op het kasteel van de hertog d'Urzel enkele kleine kanonnen gingen afhalen.
(3).

Onder het bevel van de Franse majoor Devaux (4) rukten de opstandelingen op naar Gent waar ze in de vroege morgen van 13 november aankwa-

Afb. 1.

Inname van Gent op 13 november 1789. Foto Koninklijk Legermuseum.

men. Het plan was de Brugsepoort en de Saspoort (Muide) gelijktijdig aan te vallen terwijl men aan de Antwerpsepoort een schijnaanval uitvoerde (Afb. 1).

Iets voor 7 uur begon de stormloop. Gedurende korte tijd verdedigden de poortwachten zich dapper. Reeds bij het knallen van de eerste schoten aan de poort op Brugge vluchtten enkele minder moedige aanvallers terug naar de hoofdgroep die zich op grote afstand van het strijdtoneel bevond. Om hun lafheid te verbergen vertelden ze daar dat de keizerlijke troepen de aanval hadden afgeslagen en hen kort op de hielen zaten. Devaux, ook niet bij de dappersten, wendde de teugels en gevolgd door zijn staf en de ganse ruitery (8 dragonders. sic.) waaronder prins Louis de Ligne (5) keerde hij in volle galop terug naar Holland.

Devaux trachtte natuurlijk zijn daden te rechtvaardigen en stelde een rapport op waaruit hierna enkele uittreksels; "Ik had het bevel over 200 jonge lieden van 15 à 16 jaar, 300 soldaten aangetrokken door de hoge soldij en ongeveer 300 eerlijke burgers slachtoffers, zoals ik, van hun patriotisme en lichtgelovigheid. Onder deze ongedisciplineerde groep bevonden zich maar twee officieren en vier onderofficieren die reeds hadden gediend, de rest ging voor de eerste maal in het gevecht. Ziehier welke wapens men mij

had geleverd om dit legertje uit te rusten : 500 geweren waarvan 80 zonder haan en 200 zodanig onder het roest dan men ze niet kon gebruiken; vijf kogels per soldaat en geen enkel artilleriestuk (sic). Gedurende de nacht dat we naar Gent oprukten sprong plotseling een wit paard over de weg die we volgden. Bij het zien van dit “spook” wierpen 200 vrijwilligers hun wapens en uitrusting weg en vluchtten het veld in. Ik had twee volle uren nodig om de wapens te verzamelen en de vluchtelingen terug te halen. Met deze mannen moest ik Gent aanvallen!

Op een kwart mijl van de stad hield ik halt om mijn troepen te verdelen. Ik wilde terzelfder tijd de Brugse en de Saspoort aanvallen; 300 man stuurde ik naar de Antwerpsepoort om er een schijnaanval te ondernemen. Ik stuurde 24 man naar de Brugsepoort om deze in te nemen. De poort werd verdedigd door 15 keizerlijken onder het bevel van een korporaal. Reeds bij de eerste schoten gelost door mijn 24 man verlieten 50 van mijn vrijwilligers al schietend de rangen om hun kameraden te gaan helpen. Ik haastte mij hen te vervoegen om orde te brengen in hun aanval. Stel u mijn verbazing voor als ik bemerkte dat de rest van mijn troep, geschrokken door het hevige vuur, ook begon te schieten. Ze deden dit terwijl ze de ogen wegdraaiden of sloten en daardoor in de lucht of in de grond of op hun eigen kameraden schoten. De eerste aanvallers nu, onder twee vuren geplaatst, dit van de vijand en dit van hun kameraden, vluchtten in wanorde.

Niettegenstaande dit, hadden de keizerlijken zich van de poort teruggetrokken en konden we de stad binnendringen. Kort nadien kwamen de meeste vluchtelingen terug, nadat ze gehoord hadden dat we binnen de muren van Gent waren geraakt.

Mijn vrijwilligers verspreidden zich in alle richtingen zodat het mij onmogelijk was ze te verzamelen. Van mijn 800 man was de helft gevlucht bij de aanval op de poort, de andere helft mengde zich onder de 60.000 inwoners. In mijn gezelschap bleven nog 2 à 3 officieren dus...”

Tot zover Devaux. Ondertussen hadden de patriotten toch maar de Brugsepoort ingenomen. De afdeling aan de Saspoort ondervond meer tegenstand. Geholpen door de 300 man die de schijnaanval op de poort naar Antwerpen hadden uitgevoerd konden ze uiteindelijk ook de stad binnendringen.

De dertiende november viel op een vrijdag, de wekelijkse marktdag. De boeren, die reeds vroeg in de morgen hun vee en koopwaar binnen de muren hadden gebracht, waren bezig deze uit te stallen. Reeds bij de eerste gewerschoten brak paniek uit. Iedereen trachtte zijn waar in veiligheid te brengen. Paarden, koeien, wagens, mensen alles trok doormekaar. Gent stond op stelten.

In de stad dacht eigenlijk niemand aan oproer. Nog op 7 november had het Schepencollege de eed van trouw aan Jozef II hernieuwd. Er waren wel enkele onruststokers die de jonge mannen aanspoorden het patriottenleger

in Hulst of Breda te vervoegen. In juli had men de stadswacht verdubbeld en op 14 oktober liet Trauttmansdorff in gans het land de vermakelijkheden en vertoningen verbieden, de herbergen moesten bij valavond sluiten. Ook nadat bekend werd dat ridder Diericx (7) op 11 november met een troep vrijwilligers naar Bergen-op-Zoom was getrokken bleef het nog rustig. Wel hield men de poorten nu gesloten en moest men de toelating hebben, van de officier uit de hoofdwacht op de Kouter, om de stad te mogen verlaten.

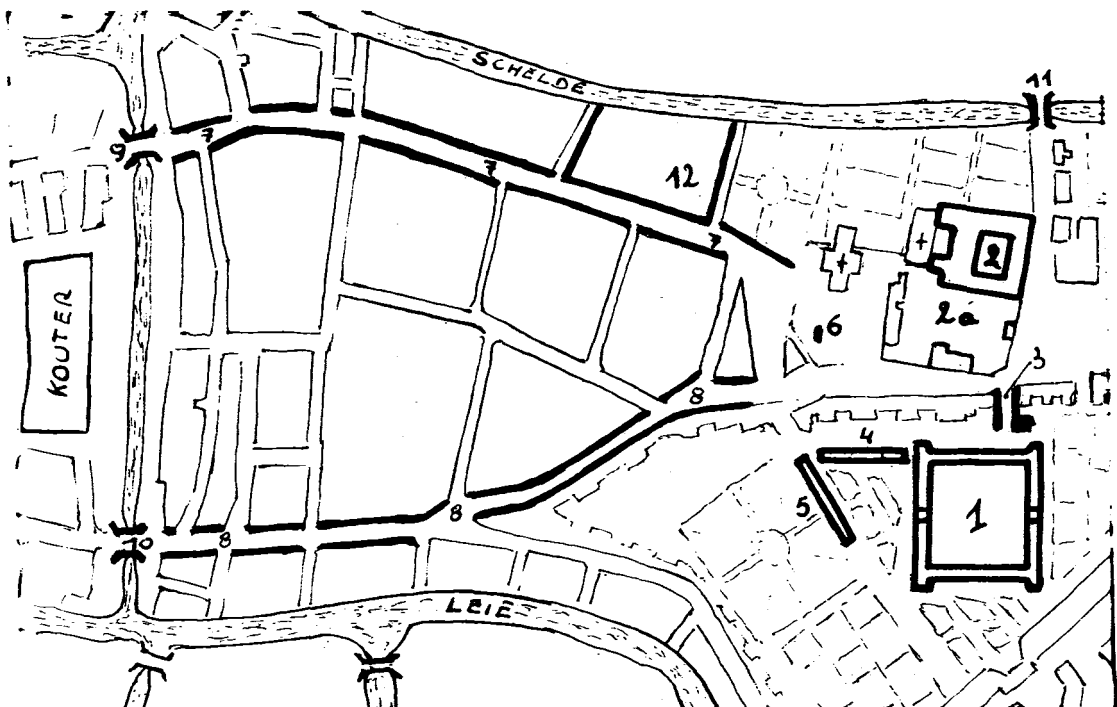
De patriotten trokken verder richting Kouter. Op de Ajuinlei botsten ze op een afdeling Oostenrijkers die op weg was naar de Brugsepoort. De bevelvoerende officier vond de dood, zijn soldaten liepen wat ze lopen konden. De dode sleepte men tot op de Vrijdagmarkt waar hij tot 's anderendaags bleef liggen aan de voet van het standbeeld van Keizer Karel.

De opstandelingen bereikten de Kouter waar de "Grote Wacht" reeds gevlucht was met achterlating van alle wapens.

Het garnizoen, bestaande uit ongeveer 900 man, verliet de kazerne op de Kattenberg en stelde zich op rond de binnenkoer van het St-Pietersklooster. De bevelhebber, kolonel baron de Lunden (8), stuurde 50 man met een kanon naar het einde van de Nieuwstraat en een zelfde groep naar het einde van de Vrouwenstraat. Deze detachementen moesten respectievelijk de Madou- en de Ketelbrug verdedigen. De Muinkbrug werd bezet door 10 man. Samen met de wacht aan de Heuver- en Kortrijkse poort en het kleine garnizoen in het Spanjaardenkasteel wilde men de patriotten tegenhouden en tot de terugtocht dwingen. (Afb. 2)

De 9de november in de loop van de morgen kreeg generaal d'Alton het bericht dat de opstandelingen ook in Vlaanderen waren binnengedrongen. Onmiddellijk nam hij maatregelen; luitenant-kolonel Gontroeuil (9) met het infanterieregiment "Prince de Ligne" moest op staande voet vertrekken naar St-Niklaas waar hij een infanteriebataljon en een eskadron huzaren onder bevel van generaal Schroeder (10) zou opwachten. Schroeder moest vandaar uit de patriotten de pas naar Gent afsnijden en de stad beschermen. Als "spoedhulp" stuurde d'Alton vier kompagnies van het regiment "Clerfayt" en twee kompagnies van het regiment "Vierset", samen 600 man sterk, naar Gent. De kolonel baron de Lunden, bevelhebber van Clerfayt, die zich met die kompagnies in Aalst bevond, begaf zich zonder dralen op weg en kwam reeds in de nacht van 9 op 10 november in de stad aan.

Met de 300 man die in Gent waren gebleven bevonden er zich nu 900 soldaten binnen de muren. Schroeder treuzelde met de uitvoering van de bevelen (hij verspeelde een ganse dag door zijn soldaten te verplichten hun uitrusting zuiver te maken, ja zelfs hun schoenen te poetsen vooraleer te vertrekken) en kwam eerst in de nacht van 13 op 14 in het Spanjaardenkasteel aan.

Volgens kaart van F.B. MOLFESON 1756

1. Infanteriekazerne nr. 1 of Kattenbergkazerne
2. St-Pietersabdij met 2a - Voorhof (nu St-Pietersplein)
3. Dekstraat
4. Militair Magazijn (na de brand voor 2/3 afgebroken)
5. Huis Der Gehuwde Lagere Militairen
6. "Spriet" met Schandpaal
7. Nieuwstraat (nu St-Pietersnieuwstraat)
8. Vrouwenstraat (nu ongeveer St-Kwintensberg en Nederkouter)
9. Madoubrug (nu Walpoortbrug)
10. Ketelpoortbrug
11. Muinkbrug
12. Klooster Der Engelse Damen.

Afb. 2.

De idee van de Lunden was goed maar de uitvoering ervan liet te wensen over. De vrijheidsstrijders, in overwinningsroes, lieten zich niet meer tegenhouden. Vanuit de zolders van het Recolettenklooster en uit de aanpalende huizen richtten ze een moordend vuur op de stellingen aan de Kettelbrug. De wacht moest wijken tot aan de schandpaal aan het Spriet. De soldaten aan de Madoubrug ging het niet beter; die vluchtten tot aan het klooster der "Dames Anglaises" op de hoek van de Nieuwstraat. (Afb. 2) Tijdens de gevechten braken de soldaten binnen in verscheidene huizen,

plunderden en namen de mannelijke inwoners mee om ze vervolgens op te sluiten in de cachotten van de kazerne. (11) Ook de aanvallers maakten zich tijdens het oprukken schuldig aan diefstal.

Het was ondertussen donker geworden. De lange nachtmars en de gevechten lieten zich voelen. Tijd voor de patriotten om zich te laten verwennen door geestdriftige monniken en burgers.

De woningen van keizersgezinden moesten er nu aan geloven. De inboedels van o.a. Maroux, prokureur-generaal, Pulinx, fiscaal-substituut, D'Hoop, staatsactuaris en verschillende anderen werden op straat geworpen en in brand gestoken.

Ook de keizerlijke troepen lieten zich niet onbetuigd. Rond 19 uur verlieten ze de kazerne om te plunderen in de omliggende huizen. Verschillende vrouwen werden verkracht. Personen die zich verzetten moesten dit bekopen met mishandelingen ja zelfs met de dood. (Afb. 3)

Het regiment "Clerfayt" lag reeds vanaf 1766 in garnizoen te Gent. Enkele officieren en onderofficieren waren zelfs met een Gentse getrouwd en woonden in de stad. Wat was de reden dat juist die soldaten waarvoor Gent een tweede tehuis moet zijn geweest, zo beestachtig optraden? Er zijn verschillende oorzaken. De rekrutering tijdens de Oostenrijkse periode steunde op vrijwilligheid. Meestal waren de militairen zonen uit zeer arme families. Ze hadden geen werk en om niet van honger om te komen namen ze

Afb. 3.

De keizerlijke troepen aan het werk. Uit : Gent onder Jozef II. D. Destanberg 1910.

dienst in het leger. Misdadigers ontlieden hun straf als ze voor minstens vijf jaar tekenden. Ronselaars voerden arme sukkelaars dronken en namen ze mee naar de kazerne waar ze onder dwang en slagen voor een aantal jaren onderschreven. Vreemdelingen die hun land waren ontvlucht om aan de justitie te ontsnappen werden gretig opgenomen in de Oostenrijkse regimenten enz. Van de soldij hield de soldaat, na betaling van zijn uitrusting en voedsel, niets over dus was hij bijna verplicht te stelen om aan een pleziertje te komen. Globaal gezien was het leger in die tijd een etterbuil waar het uitschot van de gemeenschap samen kwam. In vreedstijd hield men de militairen, mits een onmenselijke discipline, in de hand maar zohaast in het gevecht waren ze niet meer in te tomen.

Een oud vrouwtje kon 's avonds de wacht aan de Saspoort vermurwen haar buiten de stad te laten zodat ze haar woning kon vervoegen. Vanzohaast voorbij de poort namen Oostenrijkse huzaren haar gevangen en brachten ze voor hun bevelhebber kolonel Buurne. Het oudje kon hem vertellen de ganse dag schoten te hebben gehoord rond St-Pieters. Ook verklaarde ze dat vele straten waren opgebroken en de stenen weggenomen. De kolonel besloot daaruit dat de Gentenaars zich hadden verschanst op zolders en daken om zijn huzaren te verwelkomen met kaseistenen. Hij probeerde dan ook niet de stad binnen te dringen maar ging verdere bevelen halen in het Spanjaardenkasteel. Zijn huzaren namen de kans waar om in het kwartier Heilig-Kerst te plunderen en te verkrachten.

Enkele schepenen waren, nadat het schieten in het stadsmidden had opgehouden, samengekomen in het raadshuis om er de gebeurtenissen te bespreken en maatregelen te treffen. Men verzocht de bevelhebbers van de vier hoofdgilden patrouilles te organiseren om de orde te handhaven en plunderingen te verhinderen. (12)

Een afvaardiging van de opstandelingen kwam de raadsheren vragen de gekwetste en gevangene keizerlijke soldaten te laten bewaken door de municipale wacht. Aan dit verzoek kon niet worden voldaan aangezien de patriotten alle wapens van de stadssoldaten hadden weggenomen.

De vrees bestond dat de Oostenrijkers, gebruik makend van de duisternis, de stad zouden uitvluchten, daarom moesten alle gebuurtedekens zorgen dat er de ganse nacht twee mannen met fakkels in hun buurt zouden wachtlopen.

In diezelfde nacht en in de loop van de volgende morgen kwamen ononderbroken Oostenrijkse troepen, langs de Antwerpse poort, het Spanjaardenkasteel binnen. Men sprak over een getalsterkte tussen de 2000 à 5000 man. *Zoals we voordien hebben gezien, had de opperbevelhebber d'Alton reeds maatregelen getroffen door luitenant-kolonel Gontroeuil met zijn regiment (± 2.400 man) en generaal Schroeder met een infanterie-bataljon (± 600 man) en een eskadron huzaren (± 120 man) naar St-Niklaas te sturen. Toen de berichten binnenkwamen dat de patriotten die stad reeds waren voorbij*

getrokken, werd ook generaal d'Arberg (13) met twee infanterie-bataljons (± 1200 man) en een eskadron huzaren (± 120 man) naar Gent gestuurd. De eerste troepen (Gontrooul) bereikten de stad in de nacht van 13 op 14 november. Ze werden in de loop van de 14e gevolgd door de rest. Het bereiden eskadron van d'Arberg kwam reeds in de avond van de 13e vóór de poort aan de Muide.

Als we een kleine rekening maken moeten er zich, samen met de zes kompagnies (± 600 man) van kolonel de Lunden en het kleine garnizoen dat in Gent was gebleven (± 300 man), meer dan 5000 Imperiale soldaten in en rond de stad hebben bevonden.

Dit getal is zeker overdreven aangezien reeds bij de gevechten in Turnhout en ook nadien er zich zeer veel deserties hadden voorgedaan. Men sprak zelfs van meerdere duizenden soldaten van Belgische nationaliteit die zich bij de rebellen kwamen aansluiten.

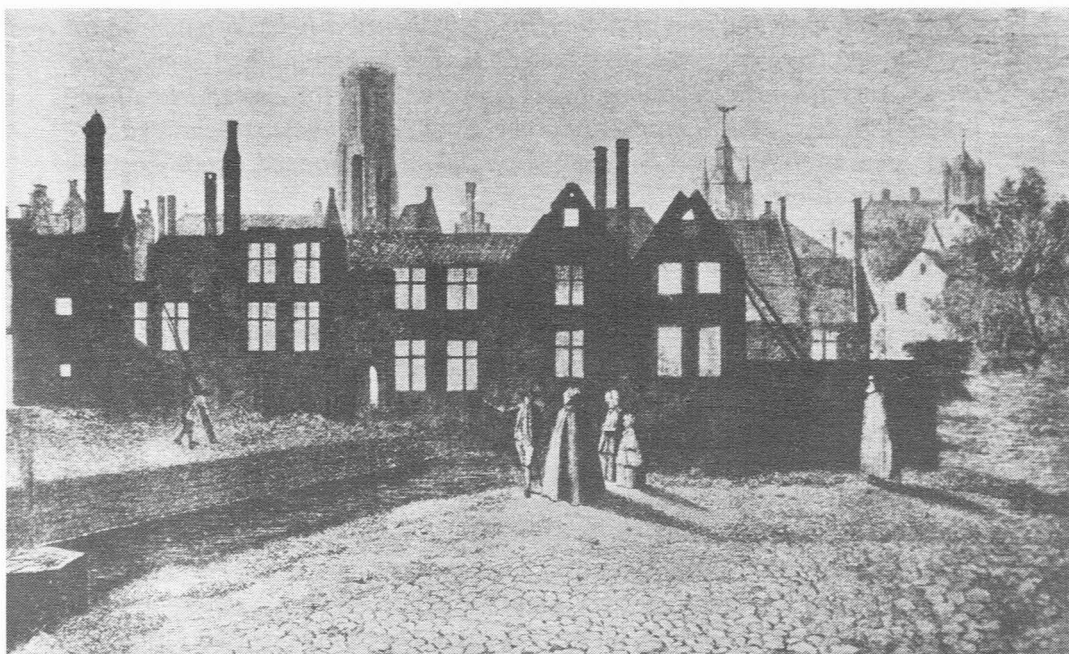
In de vroege morgen van de 14e verlieten terug een aantal soldaten de Kattenbergkazerne om te roven in de omgeving. Onder andere braken ze binnen in de herberg "Saint-Arnould" rechtover de Verregreppes. Na de herbergier te hebben afgeranseld namen ze al wat drinkbaar was mee. De patriotten, nu massaal gesteund door de inwoners die zich wilden wreken op de gruweldaden de vorige dag gepleegd, joegen de plundersaars terug in hun kwartier.

Rond halfnegen verlieten honderd soldaten de kazerne langs de achterpoort en vervoegden de St-Lievensvest. De bedoeling was het Spanjaardenkasteel te bereiken om er de netelige toestand van de Lunden en zijn troepen te gaan melden. Aan de Vijfwindgaten viel de troep in een hinderlaag. Veel soldaten vonden er de dood, de overblijvenden gingen in gevangenschap. Geen enkele bereikte het kasteel.

Om de aandacht van de bevriende troepen te trekken liet de Lunden, ten einde raad, enkele kanonschoten lossen. Aangezien de artillerie van het kasteel zelf de stad beschoot werd dit niet gehoord. De kanonnade met gloeiende projektielen stichtte brand in enkele huizen. De beschieting ging de ganse dag door en er vielen enkele doden. (Afb. 4)

In de kazerne deed zich het voedseltekort voelen. Vanuit de vensters gaven de soldaten teken aan de hoertjes uit de Dekstraat hen eten te brengen. Deze, niet zeker zijnde van de overwinning, wilden hun cliënteel niet voorbarig verliezen en voldeden aan de vraag. Ze werden betaald met geroofd goed.

Nu het gevaar in de stad zelf scheen geweken kwam het Schepencollege voltallig in vergadering. De sekretaris schreef volgende nota in het resolutieboek van de Keure; "... We hebben benevens ons aenschaut hoe de forcelijke incomste van de Troupen der Staeten van brabant den Civilen orloge binnen dese stadt op gisteren morgent rond den negen uren heeft ontgonst, de geduerige losbrandinge van allen Slagh van vuerwapenen heeft ons den

Afb. 4.

Uitgebrande woningen na de beschieting. Uit : Gent onder Jozef II. D. Destanberg 1910.

toeganck van het Stadthuys beleth, ende ons gevolgentlijck gestelt in de onmogelijckheit van te openen onse ordinaire vergaederinge, die ook ten andere in desen critiquen moment zonder vrugt saude Sijn bedegen...”.

Daar de gilden geen bewakingsopdrachten wilden uitvoeren gaf men de bevolking de raad zelf een politiedienst in te richten. Voor volgende nacht moesten ook alle huizen worden verlicht en vuren ontstoken op de openbare plaatsen. Ook besloot men “de Stadtssoldaeten binnen dese Stadt te doen patrouilleren, dit van 9 uren des avonts tot den vier uren des morgens”. De schepenen vroegen ook de eigenaars van paarden in groep de stad rond te rijden om het plunderen tegen te gaan “alwaer het grauw daer toe seer geanimeert schijnt”.

Bij valavond verlieten de keizerlijken terug het kasteel, plunderden en moorden in de parochies van St-Jacob en St-Salvator. Ze werden met zware verliezen aan doden en gekwetsen teruggedreven.

Niettegenstaande de gebeurtenissen door het “Comité Général” fel werden overdreven bestaat er geen twijfel dat de keizerlijke troepen (meestal in Vlaanderen en Wallonië gerekruteerd) gruweldaden hebben bedreven. Reeds na de gevechten te Turnhout schreef Jozef II aan d’Alton “Mijn soldaten zijn als gekken binnengedrongen, gedroegen zich als rovers en trokken zich terug als lafaards”. Generaal Ferraris schreef aan de keizer “In

Gent zouden de burgers zich niet bij de patriotten hebben aangesloten moesten de troepen niet geplunderd en zich te buiten hebben gegaan aan uitpattingen die de bevolking heeft geprikkeld en tot opstand heeft gebracht". In een van zijn rapporten uit het Spanjaardenkasteel schreef d'Arberg "de kanonniers zijn buitengewoon ongedisciplineerd, reeds drie dagen zijn ze stomdronken..."

In het "Bulletin officiel" uitgegeven door het patriottenkomitee kan men lezen; "... dat de Officieren en Soldaeten uytgemunt hebben van het zoo genaemde hoffelyk regiment van Clairfait, vervult door het schrikkelykste gespuys van ontschaekers, dieven, moordenaers, verkrachters en brandstichters en die wy helaas! tot ons overgroot leedwezen in onze boesem hebben gevoed..."

De meeste geschiedschrijvers vermelden dat de rest van het regiment Clerfayt, bij de verdere gevechten, zich moedig heeft gedragen en trouw bleef aan Jozef II.

De 15de in de morgen droeg de pastoor van de St-Niklaas-parochie, De Bast, (14) een mis op vóór het portaal van de kerk aan de Koornmarkt. De kanonnade uit het Spanjaardenkasteel herbegon en veroorzaakte nieuwe branden. (Afb. 5). Een klok uit de beiaard in het Belfort werd doorboord.

Afb. 5.
Beschadigde en uitgebrande gebouwen na de beschieting. Uit : Gent onder Jozef II. D.
Destandberg 1910.

Rond de middag ondernamen de keizerlijken een uitval vanuit het kasteel. De belegeraars hadden dit verwacht en stonden gereed. De inwoners hadden de straten opgebroken en de kaseien op zolders en daken opgeslagen om vandaaruit de soldaten te bestoken. Sommige Gentenaars waren zo woedend dat ze de ankers, waaraan de siergevels van hun woningen waren bevestigd, hadden losgemaakt om deze op de militairen te kunnen storten. Vanzohaast de troepen uit de versterking kwamen, vielen ze onder het vuur uit honderden geweelopen. Generaal Schroeder, die de mislukkingen der laatste dagen wilde goedmaken, liep in de voorste gelederen. Hij werd gekwetst aan het been door een grote nagel die een knaap van 14 jaar met een soort zelfgemaakte donderbus had afgeschoten. Daarop liet de baron de aftocht blazen. De ganse operatie had nog geen kwartuur geduurd.

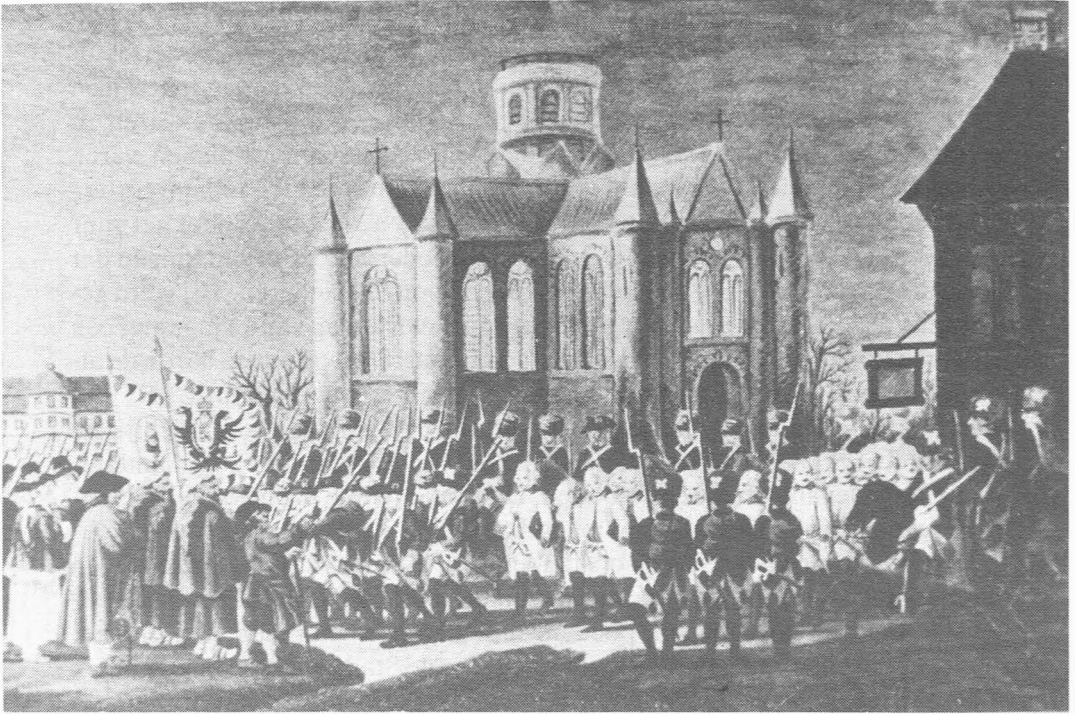
Niet te verwonderen dat de patriotten, nu overmoedig, onmiddellijk de Kattenbergkazerne wilden aanvallen. Met moeite kon hun kommandant, kapitein Devaine, hen tegenhouden. De aankomende avond en een gieten-de regen hielpen Devaine zijn manschappen te overtuigen.

Twee afgevaardigden van de opstandelingen kwamen ten stadhuize vragen om wapens en munitie waarop de collatie besloot; "t' autoriseren de bewaerders vande waepenen, poeders ende voordere munitien van orloghe, toebehoorende soo aen de Provintie als aen de Stadt, deselve instantelijck over te leveren aen het Comité vande Troupen der Staeten van Brabandt". Tegen de avond kwamen 250 mannen uit Kortrijk onder leiding van kapitein Alison de vrijheidsstrijders versterken.

De Kortrijkse versterking had de belegeraars een hart onder de riem gestoken. Reeds in de vroege morgen van de 16e begonnen ze de kazerne op St-Pieters te bestoken. Rond de middag zagen de aanvallers kans in het legermagazijn langs de Kazernestraat binnen te dringen. Na de bruikbare uitrusting te hebben buitengehaald staken ze het gebouw in brand. (15) Op zeker ogenblik kwam de kommandant van de Gentse gevangenis, Van Rossem en enkele mannen aangezeuld met een oud kanon dat stond te roesten op de vesten. Na veel moeite en zweet kon het worden gericht. Reeds bij het eerste schot barstte het antieke stuk uiteen. Het toeval wilde dat het gloeiend gemaakte projektiel terecht kwam in een plas water op de binnenkoer van de kazerne. Er brak paniek uit onder de bezetting in de vrees dat de gebouwen zouden worden in brand geschoten.

Kolonel de Lunden riep zijn staf samen en besloot zich over te geven. In eigen persoon verscheen hij aan een venster, een wit doek aan zijn degen gebonden. Volgens ooggetuigen riep hij zelfs "Vive les patriottes". De poort van het kwartier ging open en op de binnenkoer stond het ganse garnizoen aangetreden, klaar om gevangen te worden genomen.

De vreugde onder de patriotten was niet te beschrijven. Met de bedreven gruweldaden nog fris in het geheugen wilden de Gentenaars de militairen te lijf. Gelukkig waren er onder de aanvallers verscheidene monniken die de

Afb. 6.

Prentenkabinet Brussel.

- De keizerlijke troepen worden gevankelijk weggebracht.
- De schilder heeft hier zijn fantasie laten werken.
- De patriotten hadden namelijk nog geen uniform bij de inname van Gent.

gemoederen konden bedaren. (17) De gevangenen bracht men onder in de kloosters van de Augustijnen, Dominikanen en in dit der ongeschoeide Karmelieten. Uit schrik voor zijn leven, vroeg de Lunden een rijtuig om de kazerne ongezien te kunnen verlaten. De abt van de St-Pietersabdij bezorgde hem een koets. Nog maar juist in de Kazernestraat stopte men de wagen, sleurde de baron op straat en verplichtte hem, samen met zijn "vijgen", (18) blootshoofds in gevangenschap te marcheren. (Afb. 6)

Vrezend dat de bezetters van het Spanjaardenkasteel een nieuwe uitval zouden wagen om hun kameraden te bevrijden schreef het bevrijdingscomitee een brief aan d'Arberg. Daarin dreigden ze, de Lunden en zijn officieren, in het zicht van de vesting, te doden als de beschieting niet ophield. Ook besloot men; "den Colonel Lunden aen den commandant van het Casteel te doen schrijven dat hij benevens de voordere officiers ende oock alle soldaeten op heden krijgsgevangenen genomen geexponneert waeren door de woede van het volk gemassacreert te worden indien de Stad verbrant wiert".

Na afgifte van beide brieven stopte de beschieting. Het vooruitziende Schepencollege liet die avond de herbergen om zeven uur sluiten, waarschijnlijk onder het motto "als het bier is in de man is de wijsheid in de kan".

Eigenlijk moest de grootste vreugde nog komen. Stel u de verrassing van de patriotten voor als ze 's anderendaags bemerkten dat de ganse bezetting van het Spanjaardenkasteel tijdens de nacht de versterking, richting Brussel, had verlaten.

Onderweg naar de hoofdstad deserteerden de meeste militairen van Belgische afkomst. In de loop van de dag brachten landbouwers uit de omgeving ze gevankelijk in de stad. Verschillende plunderende vaandelvluchtigen werden door boerenpatrouilles gedood.

Een sterk garnizoen bezette onmiddellijk het kasteel. Men ontmantelde de kanonnen voor het geval de Oostenrijkers mochten terugkeren. In de opslagplaatsen lagen 350.000 pond rogge en meel, genoeg om 6000 man gedurende één maand te voeden.

De Gazette van Gend schreef "het Kasteel van Gend was het magazyn der kleedingen voor alle Nederlandsche Troupen. Daer was eene menigte Laekens, Lynwaed, alle soorten van Huyden, Kleederen, Hemden en andere noodwendigheden voor de waepeninge ende kleedinge zoo van het voet- als van het peerdevolk...".

In een bericht aan Jozef II meldde Trauttmansdorff dat d'Arberg bevel had gegeven, vooraleer te vertrekken, de voorraden in brand te steken. Dit bevel heeft de achterhoede waarschijnlijk naast zich neergelegd uit schrik gevangen te worden genomen.

Na de overwinning likte men zijn wonden. Zevenentwintig huizen waren uitgebrand, vele andere zwaar beschadigd. Zeshonderd soldaten vonden de dood, 200 lagen gewond in de Gentse ziekenhuizen. Meer dan 1000 krijgsgevangenen bevolkten de kloosters. Eenendertig ongewapende en 48 gewapende Gentenaars lieten het leven. De patriotten kwamen er het beste van af, 32 ervan sneuvelden op het Gentse veld van eer.

Aan de vierdaagse gevechten te Gent kan men zien hoe een beetje geluk of zekere gebeurtenissen de geschiedenis kunnen beïnvloeden;

- *Was Jozef II iets inschikkelijker geweest, was er nooit opstand gekomen.*
- *Was d'Alton niet zo meedogenloos opgetreden, de brave Belgen hadden nooit aan revolutie gedacht.*
- *Was er meer plichtsbefef en minder naijver onder de hogere bevelvoerende officieren geweest, de orders zouden beter zijn uitgevoerd.*
- *Hadden de soldaten van Clerfayt niet zo onmenselijk gedood, verkracht en geplunderd, waren de Gentenaars niet tegen hen in het harnas getreden.*
- *Was de Lunden iets moediger geweest, hij had de stad in de nacht terug kunnen bezetten.*
- *Had de bezetting van het Spanjaardenkasteel de uitval doorgevoerd, was*

Afb. 7.
- Overwinning der verenigde Brabanders en Vlamingen.
De slangenkoppen stellen Jozef II, d'Alton en Trauttmansdorff voor.
Foto Koninklijk Legermuseum.

er van gans het patriottenleger niets overgebleven.

- *Als, als, als,...*

De verovering van Gent had tot gevolg dat gans Vlaanderen in enkele dagen naar de patriotten overliep. (Afb. 7) De Oostenrijkse troepen, uitgedund door desertie, drong men in de loop der volgende weken terug tot in de provincie Luxemburg. Het gans bloedvergieten heeft niet mogen baten. Een jaar later, op 2 december 1790, trokken de Oostenrijkers opnieuw onze stad binnen en nestelden er zich in hun oude kwartieren.

Een woedende Jozef II nam volgende strafmaatregelen;

- d'Alton werd vervangen door generaal De Ferrari.
- Trauttmansdorff moest terug naar Wenen.
- d'Arberg nam verplicht ontslag.
- Schroeder werd op non-aktiviteit geplaatst.

Een uitspraak van de keizer zegt eigenlijk alles over de Gentse vier dagen; "De spijtige gebeurtenissen te Gent zijn veroorzaakt door het nemen van onjuiste maatregelen en slecht gekombineerde handelingen die op de koop toe nog verkeerd werden uitgevoerd".

We besluiten met een straatliedje uit die tijd.

Als nu Kanonnen en Mortier
 Voor Gend eens stond gesteld
 Toen gaven zij zoo dapper vuer
 Geschoten met geweld
 Daer bleven der met honderde dood
 Van weder zij zoo klijn als groot
 Een ider was in nood
 Zij schoten vijf zes uren lang
 De Patriotten sterk
 Zij waeren altijd fel in gang
 En dapper kloek in 't werk
 D'een bom vermijde d'ander niet
 Zij gingen er eerst met den Sabel aan
 Den Kijzer die mocht lopen gaen
 Soo kregen zij er mee gedaen

Roger VAN AERDE
 1984

NOTEN

- (1) Trauttmansdorff-Weinsberg Ferdinand (1749-1827) graaf, nadien prins. Oostenrijks staatsman, gevolmachtigd minister te Brussel tussen 1787 en 1789.
- (2) d'Alton Richard graaf, geboren in Lachland Ierland. Generaal (Feldzeugmeister) in het Oostenrijks leger. Opperbevelhebber van het leger der Oostenrijkse Nederlanden. Viel in ongenade bij Jozef II. Hij kon die schande niet verkroppen en pleegde zelfmoord op 16 februari 1790.
- (3) De familie d'Ursel was bevriend met Vonck. Het afhalen der kanonnen, ten getale van 17, was op voorhand geregeld. De hertog en zijn echtgenote werden later door de regering der Verenigde Belgische Staten aangehouden en opgesloten te Gent. De patriotten hebben van deze kanonnen weinig gebruik gemaakt, ze werden tijdens de gevechten door de Oostenrijkers veroverd.
- (4) Devaux Charles-Philippe, zoon van Charles de Lorraine, geboren in 1760 en te Parijs onthoofd op 26 mei 1793. Door bemiddeling der Vonckisten waren enkele

- Fransen officieren aangeworven om de leiding te nemen over de jonge lieden die naar Holland waren gevlucht. Devaux was een van die officieren. De majoor behoorde niet tot de moedigsten. Reeds op 26 oktober had hij het voordien door de patriotten veroverde fort van Lillo lafhartig in de steek gelaten.
- (5) Louis-Eugène Lamoral, prins de Ligne (1766-1813) tweede zoon van de beroemde veldmaarschalk en schrijver Karel-Jozef de Ligne, diende in Frankrijk als majoor bij het regiment “d’Orleans-Cavalerie” in dienst van Lodewijk de XVIe. Bij het uitbreken van de omwenteling kwam hij naar België waar hij dienst nam bij de patriotten als eenvoudige dragonder. Samen met Devaux vluchtte hij naar Holland. In december 1789 keerde hij terug naar zijn oud regiment.
 - (6) Men deed geen poging de Antwerpse poort werkelijk in te nemen daar deze rechtstreeks onder het vuur van het Spanjaardenkasteel lag.
 - (7) Diericx Charles-Louis-Maximilien, rechtsgeleerde en historicus, geboren te Gent in 1756. Raadspensionaris van zijn geboortestad en lid van de raad van Vlaanderen. Hij nam deel aan de aanval op Gent maar verliet de patriotten vóór deze de stad hadden ingenomen. In de “Mémoires pour servir de justification à Mr le chevalier Diericx” legt hij uit dat hij op 11 november de stad heeft verlaten omdat er een aanhoudingsmandaat tegen hem was uitgevaardigd door de regering. Hij heeft de aanvallende patriotten, vóór de kapitulatie van de Oostenrijkers, terug verlaten omdat zijn kommandant hem op verkenning stuurde naar de omgeving van Brugge. Later heeft het krijgsgerecht Diericx gelijk gegeven en vrijgesproken.
 - (8) Jean-Henri baron de LUNDEN en van het “St-Empire”, geboren te Antwerpen op 23 mei 1731 uit een oude Antwerpse familie. Zevende kind van Jean-François-Michel de Lunden, schildknaap, oud almoezenier van de stad Antwerpen. Baron benoemd op 5 mei 1781. Getrouwd te Gent op 23 september 1770 met Isabella-Marie-Colette CARPENTIER, dochter van Corneille Carpentier, schildknaap, algemeen schatbewaarder van de Staten van Vlaanderen. De 17e december 1780 wordt hem te Gent een zoon geboren : Alexandre-Joseph-Henri die later kolonel wordt in dienst van Oostenrijk.
Hij sterft te Presbourg op 26 april 1814.
Hij had zijn ganse loopbaan doorgebracht bij het regiment Clerfayt. Hij nam ontslag op 28 november 1791.
 - (9) de Gontroeuil Charles-Philippe-Joseph-Agathon, graaf van Vinchant, geboren te Bergen op 5 juli 1755 uit een zeer oude Henegouwse familie. Hij verliet dit tranendal op 15 juli 1798.
 - (10) de Schröder Jean-Gottlieb, baron, geboren te Branden in Brandenburg en gestorven op zijn kasteel te Böllendorf, Neder-Oostenrijk op 18 februari 1807. De generaal was gehaat bij zijn officieren en soldaten. Hij was voorstander van een ijzeren, onmenselijke discipline. Na de nederlaag te Turnhout en te Gent viel hij in ongenade bij de keizer. Jozef II schreef aan d’Alton “Ik hou eraan te belonen... maar voel me ook verplicht degenen te straffen die falen. U zegt dus aan generaal Schroeder dat hij niet langer is “angesteld” en dat hij naar Oostenrijk moet terug komen”. Na de dood van de keizer werd hij terug in het leger opgenomen.
 - (11) Men sloot ongeveer 50 mannelijke inwoners op. Aangezien er geen voedselvoorraden in de kazerne aanwezig waren moesten de gevangenen het stellen met water.

- (12) De gilden die het College niet goed gezind waren weigerden deze opdracht uit te voeren. Meerdere schepenen waren namelijk gekend om hun aanhankelijkheid aan Jozef II. Op 30 november werden deze raadsheren dan ook uit hun functie ontzet.
- (13) d'Arberg Nicolas-Antoinne, graaf van Valingin en van het "Saint-Empire". Generaal van Belgische afkomst, geboren te Nijvel in 1736. Gestorven te Brussel op 17 september 1813. Hij was eigenaar van het regiment Dragonders van St-Ignon dat regelmatig de kazerne "Pesthuis" in de Keizerstraat bezette. Het was ook dit regiment dat in de avond van 13 november aan de Saspoort verscheen. Na de gebeurtenissen te Gent in ongenade gevallen, verliet hij de dienst. Later ziet men hem terug als gouverneur van Limburg.
- (14) De Bast, domheer van de diocese te Gent en pastoor van de St-Niklaaskerk. Fanatiek tegenstander van alles wat Oostenrijks was. Fungeerde als afgevaardigde der Verenigde Belgische Staten bij de onderhandelingen voor de wapenstilstand.
- (15) Het gebouw bevond zich langs de Kazernestraat en was, zoals ook het gebouw der gehuwde militairen, volledig afgescheiden van de kazerne. (Afb. 2) Na de gevechten moest men het magazijn gedeeltelijk afbreken. Het resterende deel gebruikte men nadien als werkhuis voor de wapenmaker.
- (16) Van Rossem senior was bestuurder van het Gentse gevang. Op 21 november legde hij de eed af als bevelhebber van een legerkorps van 3000 man sterk, opgericht om de stad te verdedigen. Hij benoemde zijn drie zonen tot kapitein in hetzelfde korps.
- (17) Vele kloosterlingen plaatsten zich aan het hoofd van rebelligroepen. In de ene hand het kruis en in de andere een sabel kwamen ze op voor hun geloof. Veelvuldig zijn de tekeningen uit die tijd die de spot drijven met die heldhaftige figuren in monnikspij
- (18) De Oostenrijkse troepen droegen een grote platte kokarde met de nationale kleuren op het hoofddekseel. In de volksmond noemde men dit sierstuk "vijg" en de dragers ervan "vijgen". Daar de soldaten overal deserteerden en tijdens de gevechten wegluchtten werd "vijg" een schimpwoord voor bangerik.

BIBLIOGRAFIE

- Boumans R : Hebben de Belgische eenheden in het leger van de Oostenrijkse Habsburgers (1716-1794) het pressen gekend. (Leger en Natie. Nr. 2 1954)
- Boumans R : De militairen in de XVIe en XVIIIe eeuw. (Flandria Nostra V 1967)
- Callion : Varia Historica 1789. RUG - G. 12978.
- Callion : Dagboek van Quickenborne. RUG - G. 14248.
- Cammaert J.B : Omstandig verhaal. RUG.
- Claeys P : Un épisode de la prise de Gand par les patriotes le 13 nov. 1789. (Messager des sciences historiques ou archives des arts et de la bibliographie de Belgique. Tome 1. 1892).
- Destanberg D : Gent onder Jozef II 1780-1792. 1910.
- Duchesne A : Au temps des régiments belges au service de l'Autriche. (Carnets de la Fourragère 9e serie Nr. 7)

- Goetgebuer P.J : Handschrift. RUG - G. 6175.
- Guillaume G : Histoire des régiments nationaux des Pays-Bas au service d'Autriche. 1877.
- Guillaume G : Histoire du régiment des dragons de Latour. (Annales de la société royale des beaux-arts et de littérature de Gand. Tome 10. 1865-66).
- Jamar H : Onze straatzangers tijdens de Brabantse Omwenteling. (Leger en Natie Nr. 10. 1955).
- Laval (De) J.F. : Korten inhoud der Nederlandsche geschiedenissen van 1496 tot 1794. RUG - G. 11533.
- Peeters B : De ronseling van rekruten voor de nationale regimenten in de Oostenrijkse Nederlanden. (Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis. XXV Nr. 1).
- Peeters B : Desertie uit de nationale regimenten van de Oostenrijkse Nederlanden in de 18e eeuw. (Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis. XXV Nr. 5)
- Peeters B : Wie waren in feite de rekruten van de nationale regimenten in de Oostenrijkse Nederlanden. (Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis. XXV Nr. 3)
- Ruwet J : Soldats des régiments nationaux au XVIIIe siècle. Notes et documents. 1962.
- Ruwet J : Nos régiments nationaux du XVIIIe siècle, une armée de pauvres diables et d'hommes grands. (Revue internationale d'histoire militaire. XX. 1959).
- Schlitter H : Geheime Correspondenz Jozefs II mit seinen Minister in den Österreichischen Niederlanden, Ferdinand Grafen Trauttmansdorff 1787-89. 1902.
- Stroobant H : La révolution Brabançonne à Gand, d'après le journal de Schamp. (Petite revue illustrée de l'art et de l'archéologie en Flandre).
- Tassier S : Les démocrates Belges de 1789. Etude sur le Vonckisme et la révolution Brabançonne. (Académie royale de Belgique, classe des lettres et des sciences morales et politiques. Tome XXVIII Fasc. 2. 1930).
- Terlinden C : Les quatre journées de Gand. (Almanach de la société générale gantoise des étudiants catholiques. 1908).
- Terlinden C : Les souvenirs historiques de Joseph Walter, officier de l'armée des Etats Belges Unis sur les événements militaires de la révolution Brabançonne. 1789-1790. 1972.
- Trauttmansdorff F : Fragments pour servir à l'histoire des événements que se sont passés aux Pays-Bas depuis la fin de 1787 jusqu'en 1789. 1792.
- Trauttmansdorff F : La dernière correspondance entre le ministre et général d'Alton. 1790.
- Varenberg E : Les commencements de la révolution Brabançonne par un moine de l'abbaye de St-Pierre. (Messager des sciences historiques, ou archives des arts et de la bibliographie de Belgique. 1876)
- Vilain Ch. XIII : Lettre à ses concitoyens à Gand 22-11-1789 + lettre de chevalier Diericx.
- Bulletin officiel van het Comité Général opgericht binnen de Stad Gent. 1789.

- Détail exact et fidèle d'un anonyme.
(Messenger des sciences historiques de Belgique, 1892).
- Gazette van Gend uit die periode.
- Recueil des lettres originales de l'empereur Joseph II au général d'Alton 1790.
- Resolutieboek van de Keure 1789. SAG.

INVENTAIRE ARCHEOLOGIQUE - Fiche Nr. 186

Op 23 augustus 1900 stelde Paul Fredericq in de rubriek "Oorkonden - Stedelijke archieven - XVe eeuw - 11 februari 1476 (1477), in het Vlaams een fiche op over

HET GROOT PRIVILEGE VAN MARIA VAN BOURGONDIE

Het kleine fac-simile links geeft ons het algemeen uitzicht van eene der belangrijkste oorkonden uit de Nederlandsche geschiedenis : het zoogezegd *Groot Privilege van Maria van Bourgondië*. De onderteekening *Marie* is de eigenhandige handteekening der hertogin.

Dit kostelijk charter, berustende op het stadsarchief te Gent, is met dikke letters geschreven op een onregelmatig vierkant vel perkament van ± 0.72 op ± 0.73 hoogte en breedte. De vouw onderaan is ± 0.10 breed, met drie afhingende zegels. Het eerste links is zeer groot en zeer schoon, volkomen rond (0.12 in de doorsnede); het stelt de hertogin Maria voor, jagende te paard met eenen vliëgenden valk op de linker vuist en met eenen loopenden jachthond tusschen de pooten van het dravend paard; dit zegel is van groen was en hangt aan eenen dubbelen staart van los door elkaar gevlochten groenroode zijdene draden. De twee andere kleinere zegels (0.06 in de doorsnede) zijn in rood was, beide aan breede perkamenten strooken afhangend en gedeeltelijk afgebrokkeld; het zijn de zegels van graaf Adolf van Kleef en van den Luikschen prins-bisschop Lodewijk van Bourbon, naaste bloedverwanten der hertogin. Dwars door het charter loopt eene groote snede benedenwaarts van links tot rechts. Die beschadiging geschiedde denkelijk onder Karel V, toen, na den opstand der Gentenaren in 1539-1540, al hunne charters werden "gecanceleerd", dat is : van ambtswegge doorgesneden ten teeken van nietigverklaring.

Het is overbekend dat het *Groot privilege van Maria van Bourgondië*, de eerste algemeene grondwet der Nederlandsche gewesten, door de Algemeene Staten der Nederlanden, te Gent in het St-Jorishof vergaderd, aan de vaderlooze hertogin werd opgedrongen, met het doel om de willekeurige regeeringwijze van wijlen Karel den Stoute in het vervolg onmogelijk te

Foto Stadsarchief Gent.

maken op het gebied van oorlog, vrede, financiën, rechtsbedeeling, gebruik der landstalen, enz. Enkele dier maatregelen waren niet vrij van een overdreven particularisme; maar de aanstelling van eene soort verantwoordelijk ministerie en het recht toegekend aan de Algemeene Staten om te vergaderen “ter plaetsen daer hemlieden dat ghelieven zal... ende also dicwijle ende menichwaerven als hemlieden dat goetdincken zal,” zonder “consent of orlof” van den vorst, zijn als de kiem eener staatsregeling, die aan onzen modernen grondwettelijken regeeringsvorm denken doet. Doch Maria en haar gemaal Maximiliaan van Oostenrijk hielden zich niet aan die grondwet. Na hen weigerde hun zoon Philips de Schoone haar te bezweren, toen hij in 1494 de teugels van 't bewind in handen nam. Zoo geraakte het beroemd *Groot Privilege* spoedig in onbruik.

Voor den tekst, zie *Verzameling van XXIV originele charters*, enz. Gent 1787; onnauwkeurig ontleed bij P. VAN DUYSE en EDM. DE BUSCHER, *Inventaire analyt. des archives de Gand*, nr. 706, blz. 244. - Over den inhoud, zie PAUL FREDERICQ, *Essai sur le rôle politique et social des ducs de Bourgogne dans les Pays-Bas*, blz. 218 en volg.; EDMOND POULLET, *Histoire politique nationale*, 2de uitgave, II, blz. 264 en volg.

Naschrift : Bij het bekijken van de rubriektitel zullen sommige lezers zich misschien afvragen wat de bedoeling is van de vermelding “11 februari 1476 (1477)”.

Het Groot Privilege werd door Maria ondertekend op 11 februari 1477, maar... toen ze dit deed schreef men 1476. Vroeger veranderde men immers van jaartal, niet op 1 januari, maar met Pasen.

H.C.

HET SINT-DENIJS- EN HET FARMANPLEIN

Een brokje geschiedenis.

Vóór de Eerste Wereldoorlog was het Sint-Denijsplein, op de wijk Buchten, voor heel wat Gentenaars een begrip dat grotendeels hetzij met ontspanning uitstaans had, hetzij herinneringen opriep in verband met militaire dienst.

Want in de loop van de negentiende en twintigste eeuw werd dit plein tot verschillende doeleinden gebruikt. Draaien we even de klok van de geschiedenis terug...

Buchten is een van de vele wijken waarin Sint-Denijs-Westrem werd verdeeld. Reeds ten tijde van de Merovingische koning Dagobert I (eerste helft van de 7de eeuw) behoorde dit gebied onder de naam "Westrum" aan de Sint-Pietersabdij. Eeuwen later sprak en schreef men over "Westrem" (1) en de naam van de plaatselijke schutspatroun Sint-Denijs werd eraan toegevoegd.

De bekende Gentse familie Borluut bezat er ook een leengoed dat haar naam droeg. Het dorp onderging, evenals de meeste Vlaamse gemeenten, de 16de-eeuwse godsdiensttwisten en aan het eind van de 17de eeuw werd er slag geleverd tussen de Hollanders, de Spanjaarden en de Fransen.

Verder bleef Sint-Denijs-Westrem een rustige plattelandsgemeente waar hoogstwaarschijnlijk weinig ophefmakends gebeurde.

Tot in 1828 koning Willem van Oranje, precies op de wijk Buchten, een militair oefenveld naar zijn naam liet aanleggen. In de Gentse citadel lag immers een Hollands garnizoen dat dringend aan ruimte toe was om af en toe de benen te strekken.

In die tijd was het Willemsveld ongeveer zevenentwintig hectaren groot en het was gelegen tussen de Kortrijksesteenweg enerzijds en de kronkelende Leie anderzijds. (2) Dus uitgestrekt genoeg om op te draven en niet alleen door mensen. Gedurende de ganse 19e eeuw was paardrijden een "must" bij de jongeren uit de Westeuropese begoede families. Rijscholen waren er zowat overal in de voornaamste steden, o.m. te Parijs en te Londen, natuurlijk enkel toegankelijk voor de zonen van de happy few.

Te Gent, dat toen enkele manèges rijk was, stichtte men in 1838 een "Société des Courses" en men keek uit naar een uitgestrekte vlakke om de paardenwedstrijden te laten doorgaan.

Het Sint-Denijsplein bleek het meest geschikt en op 14 april van datzelfde jaar besliste het Gents Gemeentesbestuur niet alleen een subsidie van 2.500 franken aan voornoemde maatschappij toe te kennen, maar tevens tussen te komen voor de ronde som van 11.400 frank in de inrichtingskosten (bouwen van een tribune, van stallingen e.d.m. en het aanleggen van het geplande koersveld). (3)

Begin juli 1838 grepen daar de eerste hippische feesten plaats! Men liet er dus letterlijk en figuurlijk geen gras over groeien.

Eigenaardig genoeg nam men toen ook de kans waar om tevens verschillende festiviteiten in de stad zelf te laten doorgaan : prijschietingen van de kruisboogschutters van de Sint-Jorisgilde te Ekkergem, veldfeesten o.m. in het latere Casino, vuurwerk op verscheidene plaatsen en beiaardspel op het Belfort, gedurende drie dagen.

Zo te zien bleek dit de aanloop te worden tot de algemene Gentse Feesten die toen nog niet bestonden. De vroegere Gentse wijkkermissen hadden immers veel van hun oorspronkelijke aantrekkingskracht verloren.

In 1843 was het zóvér. Voornamelijk gericht tegen de dagen afwezigheid van het fabrieksvolk om de plaatselijke kermissen te vieren, stelden toen enkele bestuursleden van de kapitaalkrachtige maatschappij "l'Union" (die haar lokaal naast de Beurs op de Kouter had) voor, enkel één algemene Gentse kermis in te richten die zou samenvallen met de paardenrennen die op het Sint-Denijsplein, eind juni, begin juli doorgingen.

De Gentse magistraten aanvaardden dat voorstel, ook al omdat men had laten doorschemeren dat de gemeentekas aldus met de (toen nog bestaande) oktrooirechten zou gespekt worden. (4)

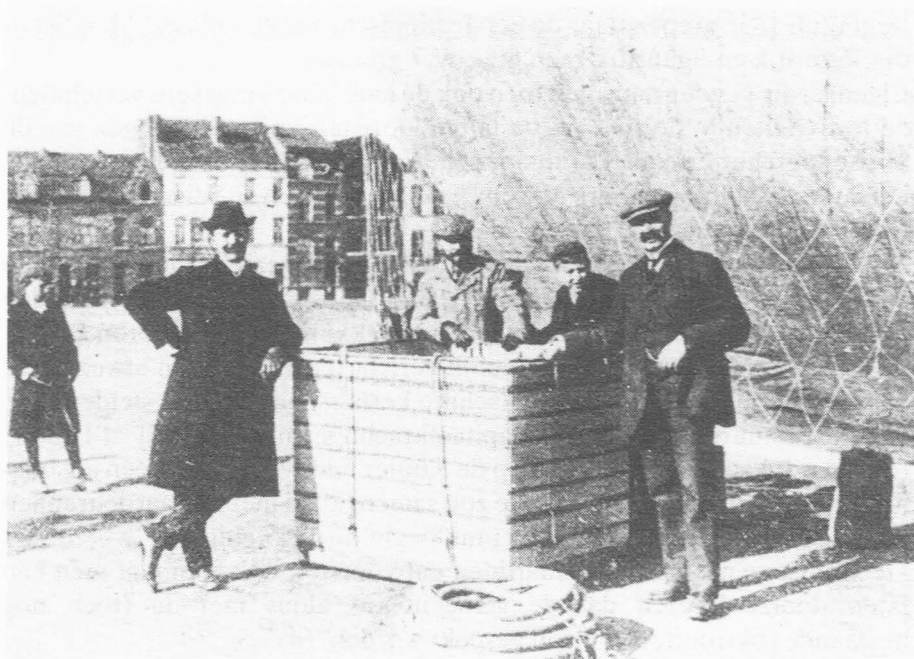
Nà 1856 schoven de Gentse Feesten geleidelijk verder op, eerst naar 11 juli, later omstreeks 21 juli. De harddrijverijen bleven lang een der bijzonderste attracties uit het kermisprogramma vormen. Daarenboven vermeldde de "Société des Courses" dat deze wedstrijden ook dienden om het fokken van paarden in Vlaanderen aan te moedigen...

Voltrokken zich eerst deze koersen gedurende twee dagen, ca. 1900 waren er reeds drie tot vier mee gemoeid, nl. de twee opeenvolgende zondagen en de tussenliggende dins- en donderdag van de Gentse Feesten. Ze bleven op het Sint-Denijsplein doorgaan tot vóór de Tweede Wereldoorlog.

Dat deze wedstrijden in het teken van de bourgeoisie stonden, was buiten kijf. Deze liet zich in groot ornaat en omringd door lakeien in livrei tijdens de zomerse, zonnige dagen in open rijtuigen, soms met verscheidene paarden bespannen, janpleziers, briks en vanaf ca. 1900 ook in auto's naar het koersveld voeren en bewonderen. En deze veelkleurige, luidruchtige défilé (sommigen lieten zich door hoorngeschal aankondigen!) herhaalde zich tijdens de terugtocht.

De gewone lui, mannen, vrouwen en kinderen trokken buiten de Kortrijksepoort en keken gebiologeerd naar het voor hen ongrijpbare ontspanningsvertoon.

Doorgaans op de dinsdag tijdens de Gentse Feesten werden ook luchtballons opgelaten. Dat gebeurde meestal op het speelplein van het Dierentuinpark. Soms ging dat gepaard met trapezestunts onderaan de mand en in volle vlucht. (5) Reeds vanaf het eind van de 18de eeuw was de ballonluchtvaart erg populair geworden. De Fransman Blanchard, die in 1785 met

Gent - 1909. Verhaege & Liefmans uit Oudenaarde bij de mand en hun luchtballon op het speelplein van de Gentse Dierentuin.

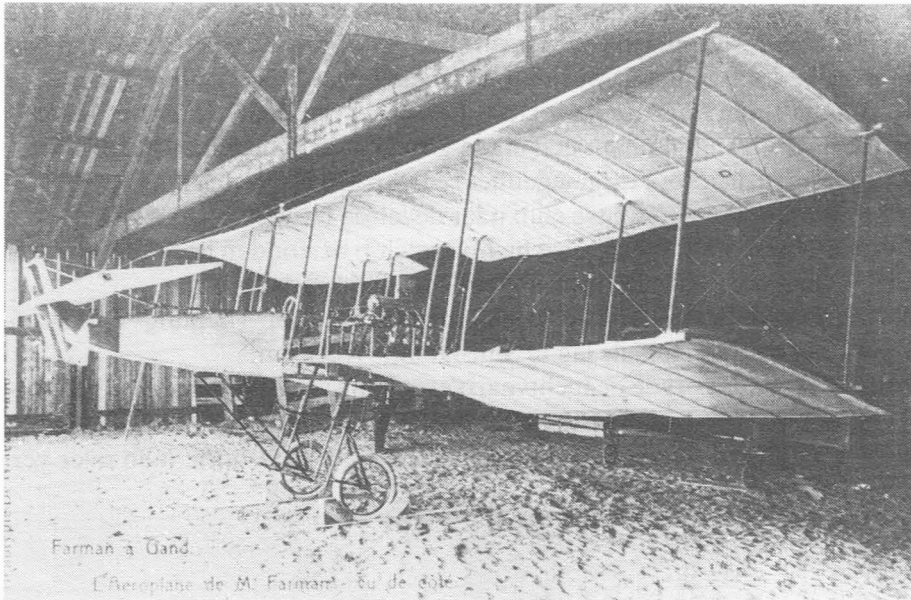
Jeffries over het Kanaal was gevlogen, gaf demonstraties over geheel West-Europa, o.m. ook te Gent. Zijn ballon, "valscherm" en mand werden in het Gravensteen tentoongesteld. Talrijke Gentse ingezetenen waren trouwens persoonlijk sterk geïnteresseerd in dat vervoermiddel. (6) Luchtvaart werd stilaan een sport zodat ca. 1902 alhier de "Aéro-Club des Flandres" werd opgericht. Deze werd in 1938 door de "Ghent Aviation Club" opgevolgd. E. Delbaere (7) veronderstelt dat de stichtingsidee in de schoot van de "Automobile Club des Flandres" was ontsproten. (8) Trouwens niet alleen het clubadres was oorspronkelijk hetzelfde (Kouter, 16, op de hoek van de Kouter en de Schouwburgstraat) maar daarenboven was J. de Hemptinne én voorzitter van de automobielereniging én erevoorzitter van de luchtvaartclub.

Hier wijk ik even van mijn oorspronkelijk onderwerp af om te wijzen op een snobistische ontspanning, bijzonder geapprecieerd tijdens de eerste jaren van de 20e eeuw bij de chique lui van toen, nl. de zgn. "paper-hunts" per auto. Ook de Automobielereniging der Vlaanderen richtte dergelijke jachtpartijen in. Het te zoeken "wild" werd "gespeeld" door een paar personen die met hun eigen wagen enige uren vroeger aan het "Hôtel Royal" op de Kouter vertrokken. Vanaf een bepaald kruispunt (op de vooraf gestipuleerde baan) strooiden ze bv. rode confetti, wat voor de "jagers" betekende dat men de plaats van het "wild" naderde. Aan het eind van "ver-

keerde” banen werden papiersnippers in een andere kleur geworpen... Na de jacht dineerde men in een afgesproken restaurant en men toerde tenslotte naar de stad terug. Er was nog eens een (zware) dag voorbij. (9) Keren we terug naar de Aëroclub. De zustervereniging van Sint-Niklaas bezat haar eigen ballon en een eigen kapitaal door de leden aangebracht. Deze kregen daarvoor de gelegenheid een luchtreis mee te maken. (10) Het is bijna zeker dat de Gentse club naar dezelfde leest geschoeid was. De zomeractiviteiten van onze luchtvaartclub bestonden hoofdzakelijk uit ballonvluchten doorgaans vanaf het Dierentuinpark. Na de Eerste Wereldoorlog spitste men zich toe op vliegtuig- en zweefvluchten en de startplaats lag te Sint-Denijs-Westrem. Van meet af aan zorgde de luchtvaartvereniging voor evenementen van formaat. Aangezien de beheerraad bijna uitsluitend uit rijke renteniers, industriëlen en dergelijke belangrijke lieden bestond, beschikte men over ver-

Gent 1908. Farman bij zijn machine.

Gent 1908. Het vliegtuig van Farman in een loods.

streckende connecties. Dergelijke invloedrijke kennissen lagen aan de basis van het feit dat de Franse “vliegende man”, Henri Farman, een gewezen autopiloot, op donderdag 21 mei 1908 te Gent arriveerde (zijn toestel was per spoor voorop gestuurd) om deel te nemen aan de “Semaines Sportives Gantoises”, sportieve weken die vanaf 3 mei tot 18 juni aansleepten.

De kranten geraakten daarover niet uitgepraat. De toeschouwers evenmin, zij het eerst nogal spottend, omdat “l’homme volant” tijdens de eerste “inoefeningen” enkel over het terrein hobbelde zonder zich maar één cm te verheffen. Het enthousiasme steeg echter ten top toen Farman, op 30 mei, de weddenschap van de Franse industrieel Charron won. Daartoe vloog hij op een hoogte van... zeven(!) meter een afstand van 1241 meter, vergezeld van een passagier, zijn vriend en mecenas Ernest Archdeacon. Deze stunt bracht Farman een slordige 120 (goud)franken op. De volgende dag deed hij een gelijkaardige demonstratie. Toen nam hij mevrouw Van Pottelsberghe de la Potterie mee, misschien wel de allereerste vrouwelijke vliegtuigpassagier over de gehele wereld.

Deze vluchten grepen boven de dokken plaats omdat Farman het Sint-Denijsplein ongeschikt vond. Het terrein vanwaar alles gebeurde, kreeg later de naam van de aviateur. (11)

In 1910 gaf de 25-jarige Brusselse piloot Daniël Kinet er, ter gelegenheid van de Gentse Feesten, verschillende merkwaardige vliegtuigdemonstraties. Een paar dagen later echter stortte hij met zijn tweedekker neer toen hij een poging wou doen om vanuit Gent, Oostende vliegend te bereiken.

Het was ook op het Farmanplein dat de controle gebeurde tijdens de “Tour de Belgique” voor vliegtuigen, door de Belgische Aëroclub tussen 6 en 20 augustus in 1911 ingericht. Eén van de deelnemers was Henri Crombez, de aviateur die er datzelfde jaar ook in slaagde een dubbele vlucht over het Kanaal te doen en die in 1913 wereldrecordhouder van het hoogtevliegen zou worden. (12)

Praten we opnieuw over het Sint-Denijsplein, eerst oefenveld voor de Nederlandse troepen te Gent, later exercitieplein voor de te Gent gekazerneerde, Belgische regimenten en af en toe 's zondags (!) voor de verschillende afdelingen van de stedelijke burgerwacht. Deze populaire groepen keerden omstreeks twaalf uur terug naar de stad, trokken langs de Kortrijksestraat naar de Kouter waar ze steeds op een bewonderend publiek konden rekenen.

In het vooruitzicht van de Wereldtentoonstelling van 1913 gaf Jean de Hemptinne zijn secretaris uit de Aëroclub, E. Van der Stegen, de opdracht luchtmanifestaties voor te bereiden. (13) Deze kweet zich bijzonder goed van zijn verplichtingen. Op het Sint-Denijsplein werden verschillende demonstraties met ballons (o.m. met luchtvaarder Demuyter) en vliegtuigen voorzien. Zelfs graaf Zeppelin werd aangeschreven; deze beloofde te komen maar op het laatste moment verontschuldigde hij zich hoffelijk en per brief.

Tevens werd er, vanaf 1 mei 1913 een luchtpost - toen iets unieks! - vanuit Gent naar verschillende Belgische steden ingericht. (14) Daartoe spraken Henri Crombez aan die gedurende vier maanden deze vluchten realiseerde.

Er werden speciale postbussen geïnstalleerd, uitsluitend voor deze bijzondere briefkaarten waarop, links bovenaan, gedrukt stond :

Poste Aérienne - Exposition de Gand

Flying Post - Ghent Exhibition

Aéroplanes de Brouckère - Deperdussin (15)

Niet overal beschikte men over min of meer geschikte landingsplaatsen. Zo gebeurde het dat Crombez, op 5 mei, bij zijn arriveren te Oudenaarde, zich verplicht zag uit zijn cockpit te wippen om zijn monoplaan met beide handen te remmen, zoniet kwam zijn toestel in een gracht terecht...

Spijts dergelijke moeilijkheden kende de luchtpost vanuit Gent nogal succes, zodat er afspraken werden gemaakt om de foto's en de film die tijdens de boksmatch om de wereldtitel tussen Carpentier en Wells alhier werden gemaakt, dadelijk door Crombez naar Brussel te laten overvliegen. (16)

Koning Albert I die op de hoogte bleef van het nieuwe dat op luchtvaartgebied werd gerealiseerd, benoemde later Crombez als zijn persoonlijke piloot.

Als orgelpunt op de Wereldtentoonstelling en de luchtvaartdemonstraties toen, kreeg men de acrobatieën van de Franse crack Pégoud. (17)

De derde november, sluitingsdag van de Gentse World Fair, werd een onvergetelijke datum voor duizenden, zowel vreemdelingen als stadsgenoten die, vanaf de vroege ochtend naar het Sint-Denijsplein per auto, rijtuig, tram, fiets of te voet toestroomden.

En men had veel geluk, want had het de vorige twee dagen gestormd en gegoten, de derde november was het bijzonder schoon weer!

Langs de kranten om kende men reeds half en half de durf van de Franse vliegenier. Toen hij echter zowel 's morgens als in de namiddag met zijn Blériottoestel een duizendtal meter hoog vloog om daarna zijn befaamde "looping-the-loops" uit te voeren, keken de ontelbare toeschouwers zich de ogen uit de kop en de bijval was niet te beschrijven... Maanden later sprak men nóg over dat evenement.

Toen echter vielen de Duitsers ons land binnen en ook Gent kwam in de verdrukking. Gebruikte de bezetter eerst het Sint-Denijsplein als exercitieveld, vanaf 1916 werden de omliggende moerassige velden gedraineerd en een militair vliegveld werd met hun gekende accuratesse geïnstalleerd.

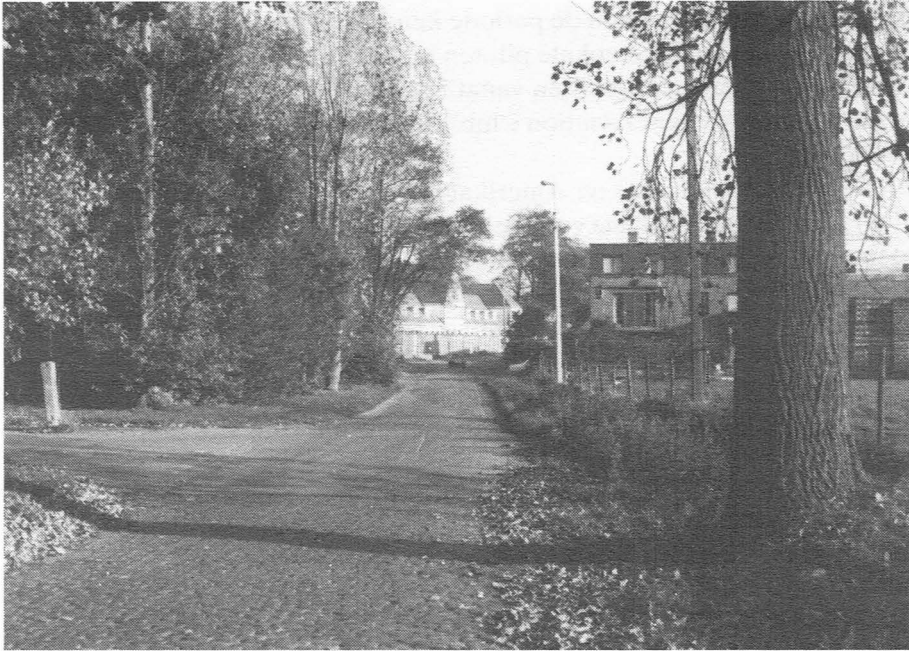
Sommige bombardementen op Londen en de Engelse oostkust startten te Sint-Denijs. Eind oktober 1918 vernielden de Duitsers hun installaties op het plein.

Nà '14-'18 werd het o.m. een exercitieterrein voor de Renaulttanks die in de omgeving gestationeerd waren. De kazernegebouwen te Maaltebrugge kregen trouwens in de loop der jaren verschillende, uiteenlopende doeleinden. (18) Tijdens het interbellum werden er nog belangrijke vliegmeetings ingericht. Bijzonder belangrijk was deze, gehouden op 30 april 1933 ten bate van het Rode Kruis van België, het zgn. "Vliegfeest der Floraliën". De oefeningen: "Haute école aérienne" werden door de belangrijkste vedette van de luchtacrobatie, de 29-jarige Michel Detroyat ("le roi de la manche à balai") op meesterlijke manier uitgevoerd. Aan boord van zijn "Morane-Saulnier" verblufte deze luchtheld door zijn durf en zijn kunnen. (19)

In 1938 stichtten enige eigenaars van sportvliegtuigen een onderafdeling van de Aëroclub der beide Vlaanderen, nl. de "Ghent Aviation Club", een vereniging met eigen bestuur en met het Sint-Denijsplein als thuishaven. (20)

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het Sint-Denijsplein door de Duitse bezetters tot jachtvliegtuigbasis ingericht. Daarna bleef het tot begin september 1946 onder het beheer van de Royal Air Force. (21)

In 1946 lag de "Ghent Aviation Club" aan de basis van de vliegmeeting die er op 8 september, tijdens het groot "Bevrijdingsfeest" op "haar" plein werd ingericht. Toen ging het begrijpelijker wijze bijna uitsluitend over stuntvliegen door Amerikaanse, Belgische, Engelse en Franse legeraviateurs. Tijdens deze meeting werden o.m. demonstraties gegeven met Engelse "Meteors" en "Mosquito's" door radar geleid. Tenslotte deden enkele parachutisten een schijnaanval op een (houten) bunker voor die gele-

Derbystraat (Gent) - tussen de kazerne Lt-Jaquemin en het vliegveld van Sint-Denijs-Westrem.

Vliegveld Gent = Sint-Denijsplein
Controletoren - Cessna-vliegtuigen.

genheid opgericht. Gezien de periode kende dit vliegfeest enorme bijval. Nog vóór 1950 kochten enkele piloten uit het Gentse oude legertoestellen op en deden daarmee vluchten vanaf het Sint-Denijsplein, en sedert 1964 organiseert de "Ghent Aviation Club" internationale dagen gewijd aan het zweefvliegen.

In 1976 tenslotte maakte de Amerikaanse luchtmacht van het Sint-Denijsplein gebruik als testplaats voor helikopters tijdens de Nato-maneuvres die toen plaatsvonden.

Ondertussen blijken onze huidige stadsbestuurders de bouw van jaarbeurshallen op voornoemd plein te plannen. Indien dat echt doorgaat, kunnen we een lange streep trekken onder de vrij bewogen geschiedenis van een uitgestrekt terrein dat voor het eerst in 1828 goed in de kijker kwam.

Ondertussen halen er de zweefvliegers en de sportlui van de Cessnaclub (22) nog eventjes hun hartje op...

Tot wanneer nog? Volgens de laatste berichten, tot 31 december 1984. En dan is het definitief amen en uit. Waar de sport- en zweefvliegers dan heen moeten, blijft tot op heden een open vraag!

Lode HOSTE

NOTEN

- (1) Westrem : verblijfplaats in het westen. (cfr. Broeckaert en De Potter).
- (2) Nà 1830 noemde men het gewoon : Sint-Denijsplein.
Vanaf 1950 kwam het plein in een keurslijf, vooreerst door de aanleg van de E5-autosnelweg en later door het delven van de Ringvaart. Uitbreiden was voortaan uitgesloten.
- (3) Claeys, P., Pages d'Histoire locale Gantoise, pp. 171-172.
- (4) Claeys, P., op. cit., p. 173.
- (5) Van Bragt, E., Oostvlaamse Zanten, 1950, p. 155.
- (6) Destanberg, D., Gedenkboeken der Stad Gent, Gent onder Jozef II, p. 110, 123, enz.
- (7) Delbaere, E., Cat. Tentoonst. "75 jaar geleden werd een der eerste vliegclubs opgericht te Gent, de Aéro-Club des Flandres", Gent, 1977, p. 1.
- (8) Voor Oost-Vlaanderen werden er in 1900 (voor het eerst) 52 autotaksplaten afgeleverd.
- (9) Ons land was toen bijzonder belangrijk i.v.m. de automobiel. Het vervaardigde niet enkel uitstekende merken zoals de Vivinus, de Germain, de Pipe enz. maar het beschikte bovendien over befaamde renners, o.m. baron Pierre de Crawhez, baron de Caters e.a.
Ook zette men in België in 1902 reeds een Europees befaamde omloop voor auto's op touw, nl. deze der Ardennen.
- (10) Buvé-Pauwels, A., Oostvlaamse Zanten, 1942, pp. 215-216.
- (11) Volgens Delbaere, E., (Sint-Denijs-Westrem in beeld, 1980, p. 5) lag dit terrein op de plaats waar jaren later het Sifferdok werd gegraven.

- (12) Hubinont, R., *Les vols de Gand de 1913...*, Bruxelles, 1963, p. 18.
- (13) Hubinont, R., op. cit. p. 19.
- (14) Deze luchtpost was een primeur op het Europese vasteland. De eerst opgerichte was deze van Allahabad (in het noorden van Indië), de tweede, die tussen Londen en Windsor, beide van 1911 (cfr. Hubinont, R., op. cit., p. 30).
- (15) Blijkbaar ontbrak een Nederlandse tekst.
- (16) Hubinont, R., op. cit., pp. 32-33.
- (17) Vanbergen, M. (Steels, M.), *Ghendtsche Tydinghen*, 1977, pp. 83-85.
- (18) Delbaere, E., op. cit., p. 3 (zie ook "Sint-Denijs-Westrem in beeld", p. 20, e.v.).
- (19) Naast Detroyat maakten ook de Gentenaar George Hanet en zijn landgenoot Armand Bollinne geslaagde vluchten, o.m. met toerismevliegtuigen terwijl er ook demonstraties werden gegeven door Voortman, Stas de Richelle en anderen, met zweefvliegtuigen.
- (20) Delbaere, E., *Cataloog Tentoonst. 1977*, p.4.
Vanaf 1931 werd reeds de "Section Gantoise de Vol sans Moteur" (de S.G.V.S.M.), m.a.w. een afdeling voor zweefvliegen, opgericht.
- (21) Delbaere, E., *Sint-Denijs-Westrem in beeld*, p. 29 en p. 36.
- (22) Sinds geruime tijd bestaat er de "Aëroclub Cessna", naam afgeleid van de gebruikte sportvliegtuigen.

BIBLIOGRAFIE

- Buvé, A., *De Aëroclub te Sint-Niklaas, Oostvl. Zanten, 1942*, pp. 215-216.
- Celis, G., *Het Gentsche Volksleven. Gebruiken en plechtigheden naar datum gerangschikt*, Gent, 1924.
- Claeys, P., *Pages d'histoire locale Gantoise*, Gand, 1894.
- De Keyser, P., *Bij de honderdste verjaring van de Gentse Feesten (1843-1943)*, Oostvl. Zanten, 1943, pp. 33-39.
- Delbaere, E., *Catal. Tentoonstell. "75 jaar geleden werd een der eerste vliegclubs opgericht te Gent : de Aéro-Club des Flandres"*, Gent, 1977.
- Delbaere, E., *Sint-Denijs-Westrem in beeld*, Gent, 1980.
- De Potter, F. & Broeckeaert, J., *Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen. Sint-Denijs-Westrem*, Gent, 1873-'95.
- Destanberg, D., *Gedenkboeken der Stad Gent onder het Huis van Oostenrijk. Gent onder Jozef II (1780-1792)*, Gent, 1910.
- Hubinont, R., *Les vols de Gand en 1913 et quelques autres joyaux de l'aérophilatélie belge*, Bruxelles, 1963.
- *Vliegmeeting 30 april 1933. Sint-Denijsplein. Officieel programma*, Gent, 1933.
- *Vliegmeeting Gent. Zondag 8 september 1946. Programma*, Gent, 1946.
- *Kranten : La Flandre Libérale : 1913.*
Gazet van Gent : 1838, 1843, 1856, 1900, 1901.
Vooruit : 1908, 1910, 1913.

SNEEUW - EN IJSPERIKELN EN VOOR HET EERST MEEUWEN IN DE STAD Honderd jaar geleden (1885)

Rond half januari werd het ernst met de winter in 1885.

De GAZETTE VAN GENT hangt ons daarover een boeiend beeld op.

- *Maandag 19 januari*. Men heeft in zekere straten onzer stad den sneeuw weggevaagd, maar anderen, alhoewel in 't center gelegen en waar veel doorgang is van rijtuigen en voetgangers heel en al verwaarloosd... de Hoornstraat, Onderbergen, de Drabstraat, de verschillende Leien der stad enz.

Zaterdag als het dooide kon men er bijna niet gaan. Nu het gevrozen heeft zijn die wegen gladde ijsbanen. Gisteren zijn vele personen gevallen.

Laat de dooi komen en wij plonsen weer, in gemelde straten, tot over de knoeisels in de ijskoude modder. Er is tijd genoeg geweest om in heel de stad den sneeuw weg te doen. Het bestuur van den tramway te Gent gebruikt... klipzout om de riggels van den tramway vrij te maken. Dat het gemeentebestuur dit middel aanwende in al de straten van Gent, en het zal wel doen, vermits het te Brussel bewezen werd dat het doeltreffend is.

- *Donderdag 22 januari* : Het vriest fel; in de Schelde en Lei beginnen ijschollen te drijven. Als 't zoo voortgaat zal men eerlang op die wateren kunnen schaverdijnen. Sedert eenige dagen vliegen er in onze stad zee-meeuwen. Het is, zo denken wij, de eerste maal dat men die vogelen hier ziet. Er bevinden zich alle dagen veel schaverdijners op de Drongsche Meerschen. Gisteren zag men er talrijke dames en heeren. Op zekere plaatsen is het ijs 12 cm. dik.

- *Vrijdag 23 januari* : De sneeuw en de schielijk ingevallen vorst hebben een groote verwarring in den telegrafiek- en telefoondienst gebracht. Talrijke draden van den telegraaf en telefoon zijn gebroken. Het bestuur van den telefoon heeft dringendshalve en met een versterkt personeel, de herstelling van het zeer beschadigd telefoon-net in onze stad begonnen. Men meldt dat een schaatsenrijder eergisteren op de Drongsche Meerschen door het ijs is gezakt en een koud bad heeft genomen. Na zich eenige tijd in eene herberg gedroogd te hebben keerde hij op het ijs terug doch hij kreeg het zoo koud, dat men hem per vigilante naar huis heeft moeten voeren.

- *Zaterdag 24 januari* : Het ijs is zeer vermakelijk voor de schaverdijners maar het is zeer onaangenaam in de straten onder de voeten. Hadde men

in tijds, met klipzout, gelijk men te Brussel heeft gedaan, den sneeuw in onze straten doen smelten, wij zouden nu overal geen ijsbanen hebben, waarop wij gaan met gevaar van te vallen en ons een lidmaat te breken.

- *Maandag 26 januari* : Heel Gent is gisteren op het ijs geweest. Het was heel den dag van 's morgens tot 's avonds, een oprechte optocht naar de Drongensche Meerschen, buiten de Brugsche Poort... Niets hindert er de schaverdijners tenzij wellicht de talrijke "kijkers" die zij moeten trachten te vermijden, om ze niet omverre te werpen. De onmetelijke ijsvlakte bood een schilderachtig uitzicht aan. De zon zond van aan den reinen blauwen hemel een helder licht over de vlakte, waar heel Gent zich vermaakte. Er stonden talrijke kraampjes waar zij die lust hadden zich konden te goed doen aan genever, franschen, bier, boterkoeken, heetekoeken, enz. Men kon er zich verwarmen rond eenen gloeienden kachel... Er waren een tweetal sleden getrokken door paarden. Een dezer sleden trok eenen man voort, die een wijde broek en wijden jas aan had, en zich zoo diklijvig had gemaakt als de man, dien wij vroeger in den cirk gezien hebben, in de vermakelijke pantomien; de carnaval op het ijs. Er werd hartelijk mede gelachen.

- *Donderdag 29 januari* : Het is gisteren eensklaps beginnen te dooien. Het is niet om iets te zeggen dat iedereen ziet, dat wij dit schrijven maar om op de noodzakelijkheid te wijzen zonder uitstel de straten te kuischen en de vuilnishooopen weg te voeren die in menigte langs de straten liggen.

- *Zondag 1 februari* : De belgische compagnie van den telefoon-Bell werkt op dit oogenblik met een groot getal werklieden aan de herstelling der groote schade, door den laatsten sneeuw en vorst veroorzaakt. Het getal meters draden dat sinds acht dagen hersteld is, belooft tot 29,450. De dienst is reeds verzekerd voor de richting van noord en zuid en in het midden der stad. Dinsdag zal alles hersteld zijn.

En daarmee was het grootste winterleed in 1885 geleden.

- "Franschen" schrijft Lievevrouw-Coopman is brandewijn en "heetekoeken" zijn pannekoeken.
- Dat er vóór honderd jaar geen meeuwen in de stad overwinterden zal wellicht iedereen verbazen en zal de ornithologisch aangelegde archeoloog zeker interesseren.
- De telefoonproblemen van toen zijn nu gelukkiglijk alleen maar door treinproblemen vervangen.

E. OSSIEUR

SCHANDSTRAFINSTRUMENTEN LANGS DE GENTSE STRATEN

In “Ons Heem” jg. 37, 5-6 Herfstmaand-Slachtmaand 1983, vinden we op blz. 143 het volgende : “... In de Middeleeuwen en de Moderne Tijden stond of zat de delinkwent bij de tepronkstelling op een openbare plaats, vastgeketend aan een muur, op een bank, tegen een paal, op een verhoog, op een ladder, in een kooi of in kluisterhout, om er gedurende enige tijd aan het misprijzen van de bevolking overgeleverd te worden...”

Afbeelding 1. Te Cockington nabij Torquay in Groot-Brittanië kan men zich als toeristische attractie laten fotograferen, geklemd in een oude schandbank.

Volgens sommigen bestonden er ook manden met wankele bodem, waarin de misdadigers boven het water werden gehangen tot ze letterlijk “door de mand vielen”!

Alfons van Werveke schrijft o.a. het volgende : “... De tentoonstelling *in* een ladder werd te Gent toegepast door den Raad van Vlaanderen, die in 's-Gravensteen zetelde. De veroordeelde werd *tusschen* twee sporten van een vlak liggende ladder gestoken en er aan vastgebonden, vóór de poort...
... Pelorijn, een woord, waarvan de oorsprong onbekend is, wordt gezegd van een schavot en ook van een schandpaal...

... In een Franschen tekst van de XVIe eeuw lezen wij : Pelorijn en ladder

zijn teekenen van hoog gerecht; en wie de een kan hebben en maken, mag ook de ander hebben en maken...”

De schandbank vastgehecht aan de gevel van het gewezen Groot Vleeshuis aan de Groentenmarkt (gedeeltelijk achter het Galgenhuisje)

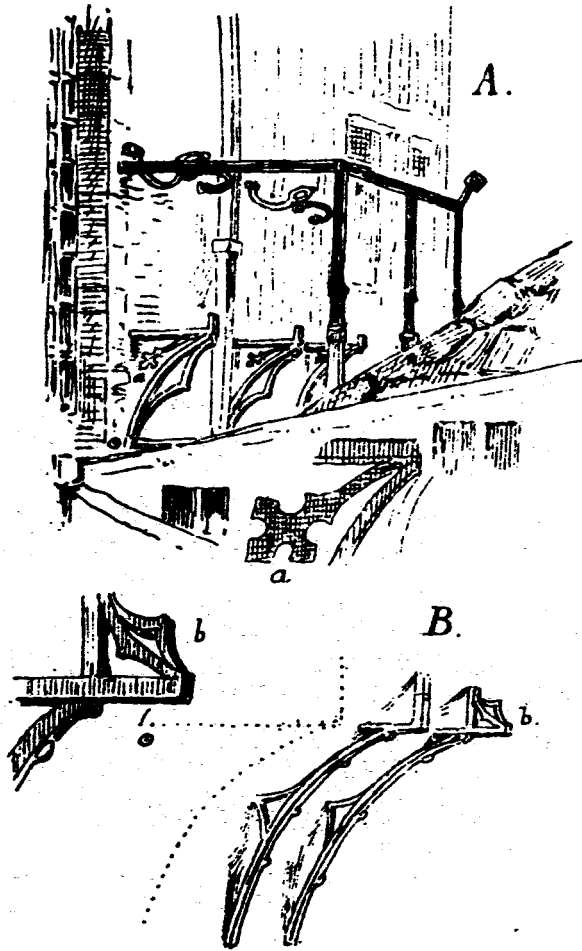
Afbeelding 2. “t Galgenhuisje”

A. van Werveke schrijft : “De oudste tekst, waarin er sprake is van het Gentsche pelorijn, is van 1326 : “van den werke aan ’t Vleeshuus te betene ende an een nieu pelorijn te maken.”” Dit doet ons veronderstellen, dat het eerste houten vleeshuis ook reeds een pelorijn bezat. Tegen de huidige gevel van het gewezen Groot Vleeshuis, half verscholen achter het dak van het kleine Koffiehuis, “t Galgenhuisje” genaamd, aan de Groentenmarkt zijn de smeedijzeren resten te zien van een vijftiende-eeuwse schandbank. In 1418, toen het Groot Vleeshuis, het huidig gebouw, aldaar werd opgetrokken, monterde men dit pelorijn op manshoogte tegen de gevel. Vier halsbanden werden door middel van vaste ringen in de muur verankerd. Waarschijnlijk werden de veroordeelden er in vastgezet bij middel van hangsloten. Wat lager waren er drie Gotische steunen met een zitbank, voor de tentoonstelling van de veroordeelden, aan de muur bevestigd (zie A a en a op de tekening van A. Heins). De plankenvloer, die men gebruikte om de misdadigers te installeren, kwam ongeveer op de hoogte van de

Afbeelding 3. De schandbank.

dakgoot van het Galgenhuisje. Links aan de muur ontstaat een leuning die de zitbank omsloot en rechts, langs de gewezen toegang tot de plankenvloer, in een sierlijk veelhoekig handvat eindigt. Drie ingelijste stijlen ondersteunen deze leuning. Resten, van twee van de drie stevige boogvormige steunen van de plankenvloer, zijn aan de muur in het Galgenhuisje te zoeken (zie B b en b op de tekening van A. Heins). A. van Werveke schrijft : “Het pelorijn aan het Galgenhuizeken is niet langer gebruikt geworden dan tot 1529. Dan is men begonnen een schavot te stellen vóór de stadsgevangenis op de Koornmarkt, namelijk het Chastelet, dat stond waar nu de Post is. Sedertdien stelde men aldaar ten toon, en, nog later, vóór het Stadhuis.”

Afbeelding 4. Reconstructieve tekening van de schandbank door A. Heins.

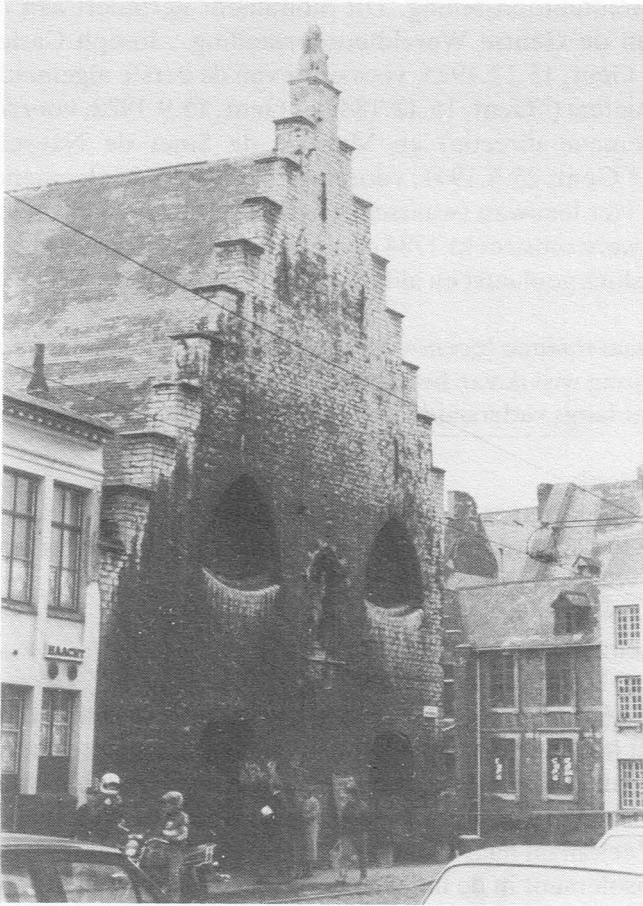
Een herinneringsmonument, nabootsing van een pilaar van de Vismarkt, staande op het Sint-Veerleplein en een gebeeldhouwde leeuw zittend op de nok van de noord-oostgevel van het gewezen Groot Vleeshuis.

Op de vier hoeken van de Vismarkt (de huidige Groentenmarkt) stonden tot 1483 houten staken. Zij werden "kolommen van gerechtigheid" genoemd, omdat misdadigers er met één oor aan vastgenageld werden. (De uitdrukking "vis van beneden staken" herinnert ons nog aan het feit, dat vis van tweede keus, die dus niet zo vers meer was, buiten en terzelfder tijd lager, dan de afbakening door deze staken, moest verkocht worden). Als strafmaatregel heeft de heer Gheleyn van Maldeghem in 1483 vier ste-

Afbeelding 5. Een herinneringsmonument.

nen pilaren moeten bekostigen in vervanging van de vier versleten houten staken, vandaar één van de benamingen van het huidige monument : “Kolum van de Sire van Maldeghem”. Deze stenen kolommen stonden tot ongeveer 1784 op die plaats (de huidige Groentenmarkt) en hadden een achtkantig voetstuk en een ronde zuil. De leeuw neerzittend en gekroond hield tussen de voorpoten de stok van de banier, in de vorm van een verlengde rechthoek. De kroon en de banier waren in koper. René de Herdt geeft de namen op van de kunstenaars, die aan het tot stand komen van de vier leeuwen hebben gewerkt : Zij werden door Stevin Pauwels in witte steen gekapt naar het ontwerp van schilder August de Brune. De kronen werden door Jan van Laerbeke in brons (volgens anderen in koper) gegoten naar het ontwerp van beeldsnijder Ghijs. De schildersgezellen Arend van den Houte en Lievin de Stoovere staken de dieren in de verf. Deze kolommen hebben waarschijnlijk enkel tot afbakening van de markt gediend. (In 1539

Afbeelding 6. Noord-oostgevel van het gewezen Groot-Vleeshuis.

ging men met een veroordeelde naar de galg, staande buiten de Muidepoort, aan de Meulesteedsesteenweg, om hem met één oor aan de stok te spijkeren.) De vier zinnebeelden waren : het Keizerrijk, Bourgondië, Vlaanderen en Gent. Het is de kolom, bekroond door een leeuw die de Gentse vlag houdt, die nagemaakt werd. Zij zou vervaardigd zijn voor de afdeling “Oud-Vlaanderen” van de Gentse Wereldtentoonstelling 1913 door beeldhouwer Oscar Sinia (° Gent, 8.5.1877 - † Gent, 31.8.1956) en architect Valentin Vaerwyck (° Gent, 3.3.1882 - † Gent, 27.11.1959). Of deze zuil werkelijk op de Gentse Wereldtentoonstelling gestaan heeft konden we niet achterhalen. Ze werd van een tekst voorzien en op het Sint-Veerleplein (waarschijnlijk het oudste plein van Gent) geplaatst op initiatief van “Les Amis du vieux Gand” en aldaar van haar houten omheining ontdaan op zaterdag 17 juli 1926. Dit zou bekostigd zijn met de geldresten van de

Gentse Wereldtentoonstelling. Dit monument herinnert aan de drie beheerders van de Gentse Wereldtentoonstelling : Joseph Casier (° Gent, 1.3.1852 - † Gent, 15.12.1925, voorzitter van de eerste algemene directie), Emile Coppieters (° Gent, 15.12.1849 - † Gent, 15.9.1922, voorzitter van de tweede algemene directie) en Maurice de Smet de Naeyer (° Gent, 22.7.1862 - † Gent, 23.5.1941, voorzitter van de derde algemene directie). Eén van de vier leeuwen (waarschijnlijk deze die nog in de beste toestand verkeerde) werd omstreeks 1784 op de nok van de noord-oostgevel van het Groot Vleeshuis geplaatst en aldaar vernieuwd in het begin van deze eeuw.

De schandpaal staande tegenover de Sint-Bavoparochiekerk van Mendonk
Reeds zeer jong wist ik van het bestaan af van de gemeente Mendonk. Mijn grootmoeder langs vaderszijde was een Mendonkse. Van haar leerde ik het versje :

“Mendonk

Sprendonk (naam van de gewezen heerlijkheid waarvan het grondgebied in 1788 bij dat van de gemeente Mendonk werd gevoegd).

Kerk zonder wijzers (van het uurwerk)

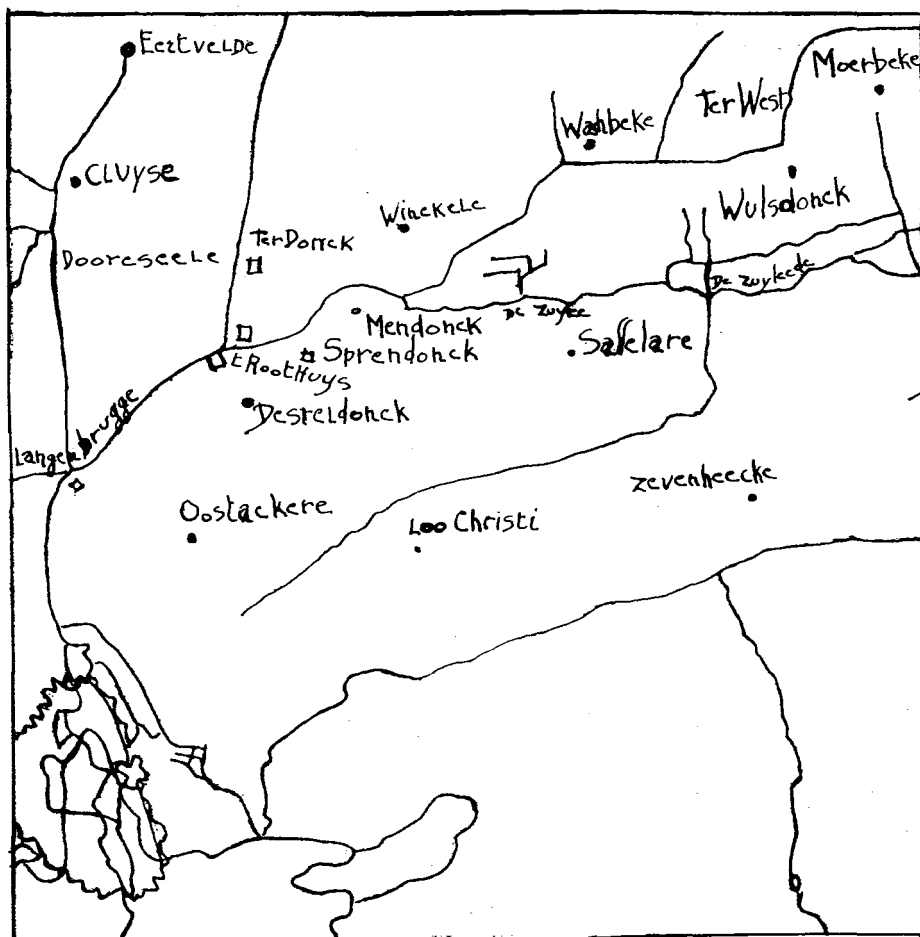
Smid zonder ijzers (hoefijzers)

Bakker zonder brood

Geheel Mendonk is in nood!”

De inhoud van het versje wijst op een miserabele toestand, die misschien wel te wijten was aan de omstandigheid, dat deze gemeente tamelijk afgelegen was en enkel landbouwers onder haar bewoners telde. De nabijheid van het Kanaal van Terneuzen (de vroegere Sassevaart en sinds 16 november 1964 “Zeekanaal naar Gent” genoemd), de Moervaart en de Zuidlede hebben dit isolement in de hand gewerkt. De sikkel en de bijl, reeds in het schild van Mendonk in 1438, verhalen ons van landbouw en bosbouw. Vele plaatsnamen uit de omgeving spreken ons van vochtige, moerassige gronden met zandige verhevenheden : Desteldonk, Mendonk, Moerbeke, de Oostdonkstraat, Puyenbroeck, Sprendonk, Terdonk, Wachtebeke, Wulfdonk, enz. Op 23 januari 1965 werd de gemeente Mendonk afgeschaft en het grootste gedeelte van haar grondgebied werd bij de stad Gent ingelijfd met het oog op de verbreding van het Zeekanaal naar Gent.

Bij saneringswerken op het oude kerkhof van Mendonk, stootte men op 19 juli 1872 op de 4,38 m hoge, granieten schandpaal. Op de top prijkt het wapenschild van Govardus Gerardus van Eersel, de 16e bisschop van Gent, namelijk van 30.4.1772 tot aan zijn overlijden te Gent op 24.5.1778. Zijn lijfspreuk luidde : “Ordinate et provide” (Orde en Vooruitzicht). Van Eersel werd te Antwerpen geboren op 28.12.1713, hij was in 1734 primus wijsbegeerte te Leuven. Zijn wapenschild, dat hij zelf ontwierp, toont een grafelijke kroon (In het boek “Histoire chronologique des évêques...” door E. Hellin, opgedragen aan Van Eersel en in zijn opdracht geschreven, staat

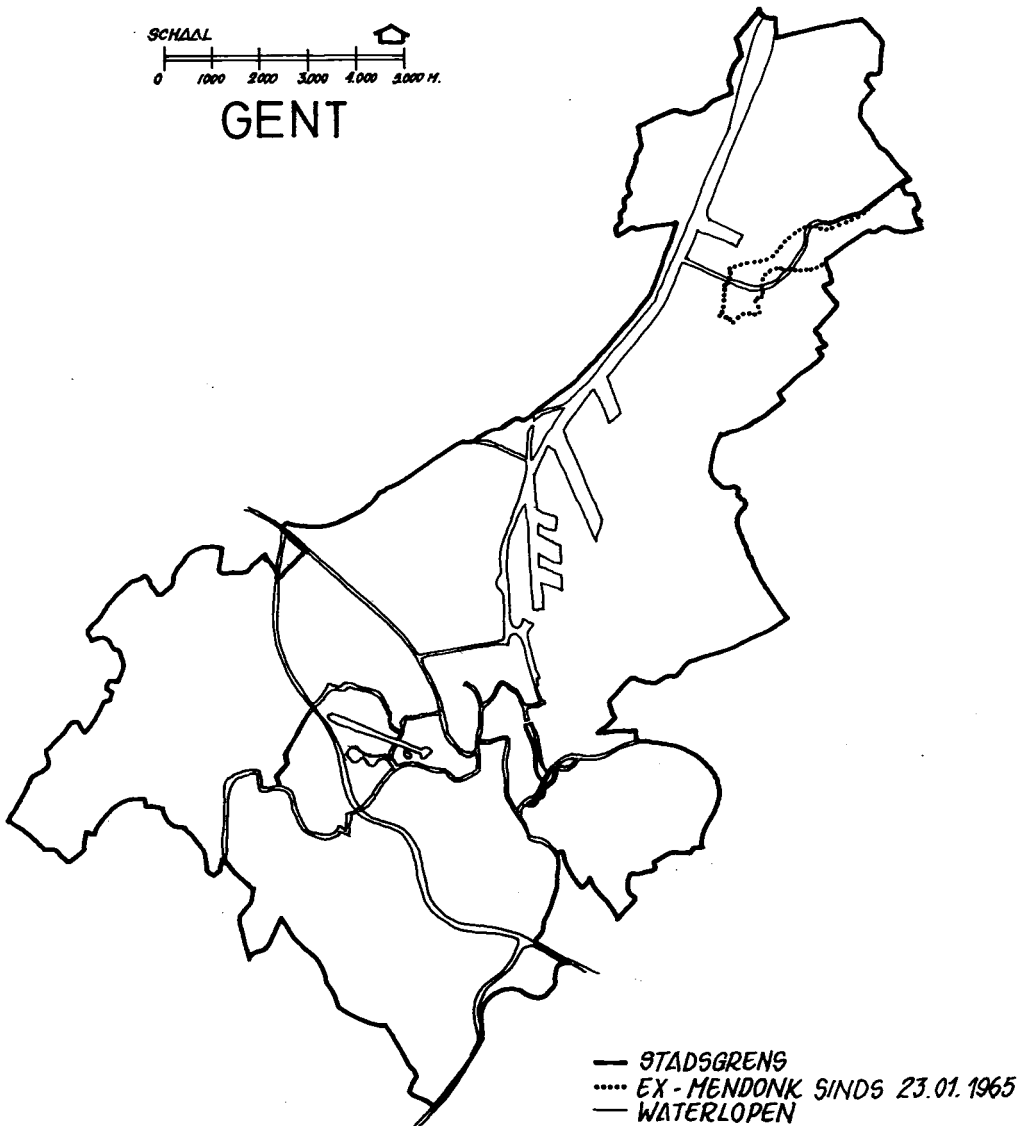

NAAR FLANDRIA ILLUSTRATA

1641

Afbeelding 7. Oude waterwegen.

Van Eersel betiteld o.a. als graaf van Evergem. Volgens A. Sanderus in "Verheerlijkt Vlaandre" pronken Evergem en Mendonk met de titel van graafschap. Over Sprendonk wordt niet gesproken. Op oude kaarten echter wordt ook deze heerlijkheid als "graafschap" betiteld! Evergem, Mendonk en ook Sprendonk vielen grotendeels onder het Sint-Baafsdomein. Bij de afschaffing van de Sint-Baafsabdij in 1540 werd de Gentse bisschop immers heer van het Sint-Baafsdomein en het kapittel van de Sint-Baafskerk de grondeigenaar), een prelaatshoed, een koord met tweemaal tien kwasten en onderaan gekruiste lauwertakken. In het schild staan nog drie opspringende dieren. Vermits zij een zeer verschillend uitzicht hebben op de verscheidene afbeeldingen is het een onbegonnen werk er een benaming

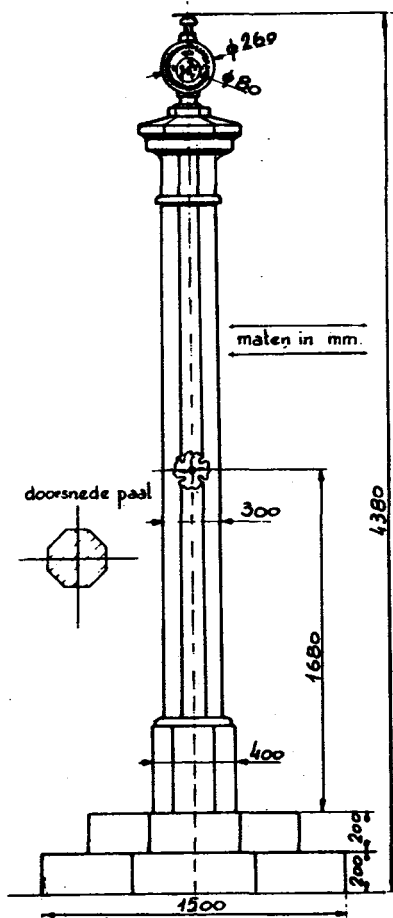
Afbeelding 8. Plan van Gent.

te willen voor verzinnen. De schandpaal heeft een voetstuk met twee treden en een achtkantige zuil. De keten en halsband, welke in de bladversiering midden de paal hingen, schijnen spoorloos te zijn sinds 1964. Bij Regentsbesluit van 8.2.1946 werd deze paal gerangschikt als monument. A. van Werveke schrijft nog het volgende : “Vele gerechtshoven van heerlijkheden op den buiten hadden als pelorijn een houten staak of een zuil van blauwe steen”. Daniël Vanacker denkt dat deze schandpaal afkomstig is

Afbeelding 9. De schandpaal.

van het naburige Wulfsdonk. De heerlijkheid Wulfsdonk te Moerbeke was de proosdij van waaruit Mendonk door de Gentse Sint-Baafsabdij reeds in de 13e eeuw ontgonnen werd. Deze schandpaal zou eveneens aan de Puibrug over de Zuidlede kunnen gestaan hebben! (De Puibrug is heden opgeslorpt door het Provinciaal Domein Puyenbroeck. Het domein dankt er zijn naam aan). Een pui is immers een hogere steen of boord van waarop vroeger bekendmakingen werden afgelezen of recht werd gesproken. Een brug is een plaats met grote volkstoeloop en de Zuidlede was eigendom van Sint-Baafs. Onder keizerin Maria Theresia verscheen een eerste decreet tot afschaffing van de schandpalen. Onder keizer Jozef II verscheen een tweede decreet tot afschaffing van de schandpalen. Men zal dan ook vóór de openbare verkoop van het bezit van Sint-Baafs op Mendonk in 1798 aaning, niet gedraald hebben om de schandpaal veilig op het kerkhof in te delven. Waar kon men hem beter verbergen? Het kerkhof was immers op dat ogenblik het ideaal terrein, dat niet openbaar verkocht werd!

Afbeelding 10. Schets van de schandpaal, met toelating overgenomen uit : Sint-Laurensklok, Zelzate, jaargang 50 nr. 3 (1977-1978).

BIBLIOGRAFIE

- Den nieuwen volmaekten gregoriaenschen almanach 1801-1900, Gent.
- De schandpaal van Mendonk, door Daniël Vanacker, in : Heemkundig nieuws, nov.-dec. 1983, Gent.
- Gand monumental et pittoresque, door H. van Duyse, Brussel, z.d.
- Gedenkbladen uit het leven onzer voorouders, door Alfons van Werveke, Gent, 1936.
- Gent II, door Frans de Potter, Gent, 1884.
- Het pelorijn aan het Groot Vleeshuis, door Pierre Kluyskens, in : De Gentenaar, 3.2.1952.

- Histoire chronologique des évêques..., door E. Hellin, Gent 1772.
- Hoever staat het met de "Inventaris van het rechtshistorisch patrimonium van België?", door P. de Win, in : Ons Heem, Hooimaand 1983, Brugge.
- In het kader van de "Inventaris van het rechtshistorisch patrimonium van België" : de schandstrafinstrumenten, door P. de Win, in : Ons Heem, Herfstmaand-slachtm-aand 1983, Brugge.
- In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad, door Suzanne Janssens, Gent, 1980.
- Inventaris van het kunstpatrimonium van Oostvlaanderen V Sint-Baafskathedraal Gent, door Dr. Elisabeth Dhanens, Gent, 1965.
- Langs het Kanaal, door Daniël Vanacker en Michiel Hendryckx, Langerbrugge, 1982.
- Le Pilori, door A. Heins, in : Inventaire Archéologique de Gand, Gent, 15.12.1897.
- Schandpalen, door Br. Leopold en Roger Audenaert, in : Sint-Laurensklok, Zelzate, jaargang 50 nr. 3 (1977-1978).
- Te schande op de Vismarkt, door René de Herdt, in : Toerisme in Oost-Vlaanderen, jan-febr. 1976.
- Verheerlijkt Vlaandre, door Antonius Sanderus, Leiden, Rotterdam, den Haag, 1735.

Suzanne JANSSENS

ONZE GENTSE KEUKENRUBRIEK (vervolg)

De Darmen : beter gekend als "vette darmen", worden omgekeerd goed geschrobt, meermaals afgezoden en dan gestoofd. Zo bereid behoorden zij, net als gesmolten vet met kaantjes, ajuinsaus en dergelijke zaken tot het menu van de minstbe-deelden en zijn nu (gezien de veranderde levensomstandighe-den en ook de onaangename reuk bij het bakken) zo goed als volledig verdwenen. Alleen kan ik nog een bereiding aanbeve-len van kalfsdarmen "à la vinaigrette". Men laat de gereinigde darmen een kwartuur afkoken, dan afkoelen. Men snijdt ze in stukken die men dan goed laat koken in een witte saus. Men laat ze verzijpen en dient ze dan op omringd van groene peterselie met een saus van olie, azijn, peper, zout, ci-boel, dragonderkruid, zeer fijngehakte peterselie.

Zwezerik : Vroeger, bij de gewone mens, zo begon onze Keukenpiet, was dat alleen een tamelijk waardeloos iets dat in stukjes gesneden moest bijge-voegd worden in de Gentse stoverij. Nu is het meestal een fijne brok, voor-al kalfszwezerik, gebruikt in verschillende keurgerechten. Maar, zo ver-volgte onze nog maar half herstelde vriend, belooft aan uw lezers dat ik vol-

gende maal daarover nog een en ander zal vertellen, ook over de nog niet behandelde “uitersten”, als daar zijn : de **kop** (met **tong** en **hersenen**, beide lekkere beetjes) de **staart** en de **poten** (de puten en urens!); ook de **bloeden witte worsten** zullen wij behandelen en de fameuse **pens**.

En zeg meteen aan de ongeduldige vrienden die ons vroegen waar het recept blijft van de beloofde “choucroute” dat het volgen zal evenals een voorloper van de op straat verkochte frieten, vroeger de pelle patatten (1) : namelijk de **boekweitkoeken**, en trek er nu maar uit, 'k ben moe. Daarop lieten wij onze wat zenuwachtig geworden Keukenpiet voorlopig met rust : wij zullen 't afwachten!

“Met moed, volharding en geduld
Wordt ook de zwaarste taak vervuld”.

Deze spreuk van mijn oude tante was ik aan het herdenken toen ik mij naar Oude Keukenpiet begaf mij afvragend hoe het sinds de laatste maal met zijn humeur gesteld zou zijn. 't Viel mee. Van bij de geopende deur schonk tante Mele mij reeds een geruststellend knipoogje; en inderdaad, Keukenpiet scheen in een bovenste beste luim, en vervolgde direkt zijn keukenreelaas met :

De Zwezerik (of cepier) : Deze fijne spijs (het gaat hem hier vooral over kalfszwezerik) wordt op verscheidene manieren voorbereid :

a) Na een koppel zwezeriken een kwartuur te hebben laten koken, legt men ze in koud water, snijdt ze in stukken, die dan opnieuw gekookt worden in een witte saus. Na ze te hebben laten verzijpen dient men die op omringd van peterselie en geeft men daarbij, in een afzonderlijke sauspan opgediend, een soort tartarensaus met olie, azijn, peper, zout, ciboel, dragonderkruid en fijngehakte peterselie.

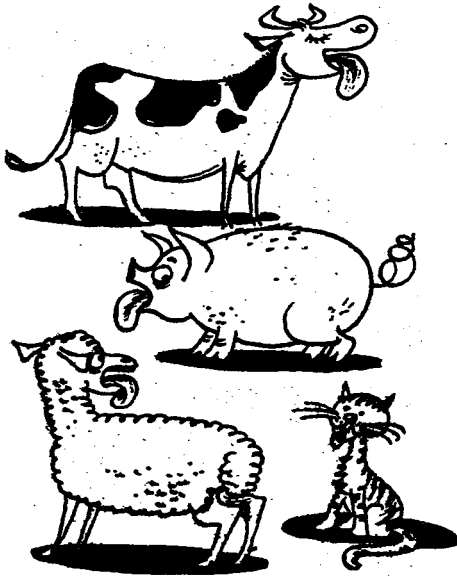
b) Gereinigde en in bouillon gaargekookte kalfszwezeriken worden, eerst in geklutste eieren gewenteld, daarna in geraspte beschuit met geraspte kruidnoot gemengd en zo gebakken op het vuur in kokende boter op de koekenpan. Voor het opdienen worden er druppels citroensap over gedropt.

c) Op een derde manier wordt de in bouillon gaar gekookte zwezerik in de bloem of in meel gedraaid, daarna in de kokende boter op de koekenpan gebakken en opgediend met rondkens boter en een in stukken gesneden citroen.

d) De meestgeliefde manier is echter als vulsel, vermengd met champignons, soms met toevoeging van afval van gevogelte opgediend in een groot vol-au-vent, in viedetjes, ook in kroketten. De variatie daarvan is zeer uitgebreid.

En zo komen wij nu stilaan tot de belangrijke kop. En daaruit nemen wij nu eerst en vooral de tong. Het voornaamste is hier :

(1) Zie “Ghendtsche Tydinghen” 1982 - nr. 3 - p. 144.

De Rundstong : De allereerste en voornaamste bewerking voor een rundstong is ze eerst twee à drie uur (anderen zullen zeggen 24 uren) in water met zout te dompelen dat verscheidene malen ververst wordt om ze te laten wit trekken. Dan komt het afkoken gedurende 2 à 3 uur en het pellen terwijl zij warm is. De ene zal nu het koppeling verwijderen als minderwaardig terwijl de anderen dit zullen voorstellen als zijnde de fijnste brokjes vooral met de aangehechte klieren. De tong wordt dan meestal in dunne schillen gesneden en op een schotel gelegd. Het is echter bij het opdienen dat de voornaamste smaak ge-

geven wordt door de toegevoegde saus waarmee men ze overgiet : hetzij een zure eiersaus, een konkommersaus, een kampernoeliesaus, een toma-tensaus, een saus van aalbessen of ook met een blonde kappersaus; men voegt er gestoofde vruchten bij, zoals krieken, peren of pruimen, ofwel asperges met parmezaansaus.

Een andere bereiding bestaat er in de gepelde tong te overgieten met een weinig bouillon, een geutje azijn met toevoeging van konkommers, peter-selie, ciboel, sjalotten, alles zeer fijn gehakt. Men voegt er dan nog zout en grove peper bij en geraspt brood, en men plaatst de schotel op een stil vuur-tje en laat alles braden tot een dikke korst op de bodem komt. Bij het op-dienen voegt men er eenvoudig een weinig bouillon bij. Nog een andere be-reiding : men doorspekt de gekookte en gepelde tong met spek, en kruidt ze met zout, muskaatnoot, gehakte peterselie en sjalotten. het sap laat men verkoken zodat men alzo een bruine saus bekommt.

Men kan ook de gepelde tong eenvoudig bestrooien met geraspte beschuit en zo laten stoven in de oven.

Kalfstong : De kalfstong speelt gewoonlijk hare voornaamste rol bij het be-reiden van de kalfskop in zijn geheel. Men kan er echter afzonderlijk een heel lekker gerecht van maken.

De kalfstong, na geweekt te zijn, wordt opgezet in koud water met, zoals voor een gewone soep, toevoeging van zout, peper, groenten en specerijen. Op een stil vuur komt zij bijna gaar. Dan bereidt men een saus bij middel van een zestal kampernoelies, wat peterselie en ciboel, laat alles opkomen in de boter, bestrooit het geheel met bloem en leng aan met witte wijn. Na

toevoeging van peper en zout brengt men het geheel aan de kook en legt er dan de in schillen gesneden tong in; na een half uur koken legt men de gesneden tong op een schotel, steekt de saus door een teems, voegt er het sap van een halve citroen bij en er kan worden opgediend.

Schaapstong : Een mengsel van schapentong en pootjes vormt een lekker geheel. Men laat alles samen koken in water met zout, peper, laurierblad en thymus. Het vlees moet maar juist overdekt zijn. Gaar gekomen wordt alles in stukken gesneden

en opgediend met een witte saus gemaakt met het kooknat en aangevuld met een eierdooier en wat citroensap.

Anders bereid : de schaapstong, gekookt en gepeld, laat men verzijpen. Men laat fijngehakte kruiden en kampernoelies in de boter opkomen samen met fijngehakt spek en specerijen. Men voegt er de tongen bij en laat het geheel koud worden.

De tongen met bijkomend vulsel komen nu ieder terecht in een geboterd papier gesneden in hartvorm en er gans rondgeplooid. Men laat zachtjes roosteren, langzaam, begietend met wat gesmolten boter. Zo bekomt men schaapstongen in papilloten. Men kan die ook opdienen met doorgestoken bonen, erwten of spinazie, overgoten met het kooksap. Ook wel met een tomatensaus.

Varkenstongen : De varkenstongjes worden meestal na mals gekookt te zijn gepeld en in een bokaal gebracht vol vleesgelei en gesteriliseerd. Deze varkenstongjes worden veel gebruikt in koude gerechten.

R.V.
('t vervolgt)

NOG OVER STOVEN

Zoals wij in het vorige artikel lazen, waren er te Gent in de Middeleeuwen, evenals in alle andere steden van Vlaanderen en de ons omringende landen een groot aantal stoven of badhuizen.

Fig. 1.
Een man en een vrouw in een badkuip. Een vrouw komt uit de deuropening met een ketel water; een man bespiedt het paar van achter een gordijn. (détail uit een eikehouten balksleutel - stadhuis Damme).

In het midden van de kamers der stoof stond een grote houten badkuip in de vorm van een afgeknotte kegel, waarin de stoofhouder of zijn meid met emmers warm water goot, dat op een houtvuur was gestookt. (1) Een balknaald van het stadhuis van Damme stelt zo een kamer uit de XVe eeuw voor met klanten en de meid. (Fig. 1)

Er waren mannenstoven, vrouwenstoven en stoven zonder enige bepaling. Zij waren gemengd en gaven weldra aanleiding tot allerlei uitpattingen. De Potter beweerde dat potstoven stoven waren waar men "een pot kookte" t.t.z. kon eten. (Fig. 2) Alfons Van Werveke echter meent dat potstoven die waren, waar potten met warm water - dus geen badkuipen - ter beschikking van de klanten stonden om zich gedeeltelijk te wassen. In Frankrijk heeft men nl. de vermelding gevonden van "pots à eau d'or et d'argent". Deze waren natuurlijk in het bezit van de hogere standen. Men vermeldt er ook bij : "des bassins ou vaisseaux à laver les pieds".

Nochtans bewijzen zekere politieverordeningen dat de stoven ook gasthanen waren "waar men bedden dekt". Het staat vast dat men veel langer in bad bleef dan nodig was om zich te wassen en het is waarschijnlijk, dat in

Fig. 2.
“Van buiten water, van binnen wijn,
Laat ons allen vrolijk zijn”, illustreert nog-
maals dat baden, tafelen en stoeien toen heel
normaal waren (Houtsnede uit een Augsburg-
se kalender 1481)

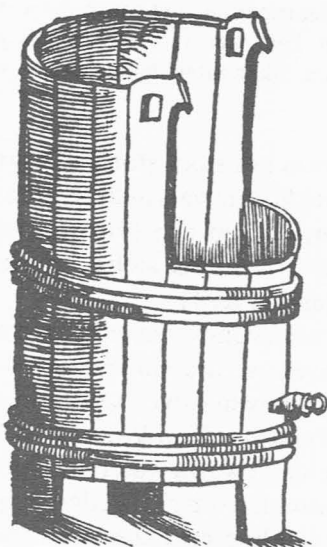

Fig. 3.
Een zitbad met windscherm.

den beginne de bedden alleen maar dienden om nog wat te rusten na het baden.

De badkuip afgebeeld op de balk van het stadhuis te Damme is zo hoog als onze moderne badkuipen, maar zij is rond en heeft zulkdanige doorsnede dat men er zich in kan neer zetten en uitstrekken, zodat het water tot de kin reikt. Een windschut dat de kuip half omringt, moest als tochtscherm dienen. (Fig. 3)

Het was vroeger bvb. heel gewoon een ridder in de hof van zijn burcht zonder gêne met zijn geliefde in bad te zien stoeien en vrijen terwijl meiden en knechten geamuseerd of jaloers toekeken.

De Middeleeuwen waren de bloeitijd van de stoven. Vooral de gemengde stoven, waar men bij voorkeur vermaak zocht, waren er de oorzaak van dat de overheid optrad. De verspreiding van ziekten zoals syfilis zal daar ook wel iets mee te maken gehad hebben.

In de XVIe eeuw predikten zowel katholieken als protestanten tegen de stoven als zijnde een gesel Gods, zodat de meesten spoedig verdwenen. Van Werveke meent dat er in onze streken geen meer waren bij het begin van de XVIIe eeuw.

Het sluiten van de stoven en een verkeerde interpretatie van de preken tegen die instellingen waren noodlottig voor de openbare gezondheid. Waren de zielen niet meer zwart, het zelfde kon niet gezegd worden van het stoffelijk lichaam! Bijna niemand had een bad thuis, zodat lichaamshygiëne een illusie was. Voeg daarbij dat men begon te geloven dat het ganse

Fig. 4.

Aan het badwater werden soms kruiden of andere aromatische stoffen toegevoegd. (Houtsnede van Urs Graf uit "Kalendar des Doctor Kung Zürich, 1508).

lichaam wassen een zondig bedrijf was en weldra waste men zich hoe langer, hoe minder. Soms kregen handen en aangezicht nog wel een beurt maar de voeten reeds minder en verder? Koningin Margaretha van Navarra (1492-1549), in een door haar geschreven tweespraak, vindt het heel gewoon tot haar geliefde te zeggen :

“Zie die mooie handen; al heb ik ze sedert acht dagen niet ontdaan van vuil, ik wed, dat ze de Uwe in de schaduw stellen...”

Men verwonderde zich daar niet over, een echte man moest immers stinken! In het begin van de XIXe eeuw was er bvb. in het gasthuis te Gent nog geen enkel bad.

In een vorig artikel vermeldden wij reeds het Wandelaertsteen als vrouwestove. Het was “eene loeve” of “love”. Dit woord is verwant aan loof en lover, wat gebladerte of groen betekent. Het was dus o.a. een pleintje of tuintje waarin één of meerder woningen stonden en zal in ons geval zeker de privacy van de stoofbezoeker verhoogd hebben. Toen waren dergelijke loven heel gewoon in de stad, gezien wij in de “Jaer registers” meermaals deze vermelding ontmoeten :

Een huis met eenen *loven* voren ter straeten ten hooghen poort (1366)

Een huus met dhelft van eenen *loevekinnen* bachten (1387)

Een huus ende erve met ten *loeve* der bachten (1388)

Twee huusen deen neffens dander up de Lieve naest der *Augustynen loeven* (1460)

Een huus ende erve dat eene *loeve* es, staende in de Brabantstraete (1386)

Den opper solder van der *love* (1420)

Twee steeninen *loeven*... an de Papen-straete (1462)

Eene steeninen *love* tSanders-walle (1462)

Eene erve ten Crommen essche daer eene *love* met zes woningen up staet, van voeren ter straeten streckende, bachten tot up dwaeter (1262)

Een huus dat eene *love* es met twee woningen (1394)

Een huus ofte woenste dwelcke es deene helft van eender *loeve* over Schelde (1461)

Eene *loeve* twee woensteden synde onder een dac (1464)

Een huus wesende eene nieuwe *love* met drien woensteden staende Sanders-walle in de selver straete (1469)

Jan Wandelaert die zijn naam met hogergenoemd steen verbond, vinden we de 17e juli 1454 in dezelfde “Jaer-registers” terug als deken van het schippersgilde :

... dat *Jan Wandelaert* als deken van de neringhe der schiplieden in Ghendt heeft verpacht 't Gendsche gat (sluis) te Harelbeke toebehoerende de selve neeringhe.

Ook in vele, acten van hetzelfde boek van de XIVe en XVe eeuw komt het Wandelaertsteen voor :

Kenlick dat heinric Goethals heeft utghegheven in eenen eeuwelicken erfelicken cynse, Janne Seys, sekere plecken van erfven ghelegghen op de corte veste, tusschen der walpoerten ende *den casteel Wandelaert*. (15 February 1451)

Eene rente versekert up eene vrouwen-stove die men eet 't *casteel Wandelaert*, staende beneden der braem-brugghe up dwaeter nefens Jans Oesterlinckx huus up de erve toebehoerende der stadt van Ghendt. (29 september 1416)

... kenlick dat Pieter de Smet heeft ghehuert jegens Gerarde vander Plasche syne stove die men heet 't *casteel Wandelaert*, omme XII grooten de weke. (18 november 1417)

Kenlic dat Jan van Sente Pieters kende ende lyde dat hy schuldich es Gerarde vander Plasche de somme van XVIII pt groote tournoys, van den coepe van eenre stove die men eet 't *casteel Wandelaert* (1 december 1415)

Kenlic dat Jan de Decker heeft vercocht Janne Scoutin de helftscheede van een huus, ende es eene vrouwen-stove gheeten 't *casteel Wandelaert*, staende bi der braem-poerte ende es desen coep ghesdaen voer de somme van XVIII pt X sch.grooten (19 november 1444)

De helftscheede van *het casteel Wandelaert* vercocht voor XX pt IV sch. grooten. (17 januari 1445)

... huusen ende steden die sy hebben staende an 't plaetskin vor *den casteele Wandelaert*. 4e wede-maend 1378.

Eene rente bersekert up een huus staende naest dat van Willem filius boudins van Baevegem an d'een zyde, ende de veste an d'ander zyde jegens 't *casteel Wandelaert* over. (1397)

... Kenlic dat Jan Latte de Ticheldecker commen es; kende ende lyde dat hy schuldich es, Gerarde van der Plassche de somme van XVIII pt tournois, van den coepe van een coeren-huus staende binnen der braembrugghe an't plaetskin by *den casteele Wandelaert*. (1415)

... Een huus ende stede ghestaen an de plaetse by *den casteele Wandelaert* (1461)

Laten wij ons echter door de naam "kasteel" niet misleiden. Het bezat geen enkel territorium. Het vormde voor 1415 slechts een kleine versterking op de stadsvesten.

Wanneer men de naam "Wandelaert" uit het middelnederlands vertaalt betekent het zowel *pelgrim*, *dolende ridder* als *vagebond* en *wandel* : *wuft* en *zedelijk bedorven*, zodat de naam voor zichzelf spreekt.

In een tweede versie valt Wandelaard uiteen in *wandel*, wat ook *minder belangrijk* of *gebrekkelig* betekent en *aard* : *aanlegplaats*. Wandelaard wil dus zeggen : minder belangrijke aanlegplaats in tegenstelling tot de verder-

op gelegen Wijdenaard. De Wandel-aard werd vooral gebruikt als uitwijkplaats voor handelsschepen tijdens belegeringen.

Niet alleen het Wandelaertsteen stond in de omgeving van een belangrijke waterloop (2) ook in de bloeitijd van de havenactiviteit aan de Lievekom was op de hoek van het Sint-Widostraatje een stove genaamd “het Schaec” (3). Zeelieden en lichte vrouwen hebben zich altijd tot elkaar aangetrokken gevoeld. Zei men toen immers niet : “Hij houdt stove op bordeel”, daarmee bedoelend dat het ene niet beter was dan het andere.

Van Werveke heeft het er over dat er in vele steden stoven en stoofstraten zijn :

- In 1325 wordt er een stoofstraat vermeld in de Lange Munt. In 1369 zegt men dat daar een stoof was.
- In 1391 treffen we de Stoofstraat aan, een naam die gebleven is tussen de Recolettenlei en Onderbergen : “Stovesteeg op de Leie achter de Freren Mineuren.” In 1482 wordt dit nogmaals vermeld als zijnde een mannenstoof “Het Maantje”. In 1511 lezen we dat daar een vrouwenstoof was : “De Kraai”.

Diericx weet er nog een paar andere te situeren :

Eene mannenstove in de brabant-straete, met alle sulcke stofferin-ghen van coetsen, bedden, saergen, lijnwaden ende andersints als daer toebehoren (1457 - Vraedius)

Kenlic dat Henricus Fiers, Filius Lievens, kende dat hy ghehuert heeft jegens Joes vanden Zande eene vrouwen-stove staende an de grauwer-poerte (4), een jaer lanc duerende omme IX groeten de weke, ende up dat de stove ledigh stonde ter oorsaeke van groote waetere ofte vorste (5), so soude men vor dien tyt niet gheven (1460 - Vraedius)

En wie kent de Brusselse Stoofstraat niet waar Manneken Pis voor 't water zorgt?

Eddy LEVIS

VOETNOTEN

- (1) Als brandstof gebruikte men hout dat men in de talrijke bossen sprokkelde of hakte : “blocke, fausseele, mutsaerde, falourde (takkenbossen) ofte berringhout”. Te Gent, als in andere steden, waren er brandhoutmarkten. Een schepenverordening van 1575 leert ons dat brandhout werd verkocht aan de Torenpoort (begin der Hoogstraat), aan de Lievebrug, aan de Ketelbrug en aan de Nieuwbrug. Verder gebruikte men soms houtskool of turf.

Steenkool was in de middeleeuwen wel bekend maar men gebruikte ze enkel in de smidse vandaar de naam “smedekolen” of “charbon de fèvre”.

- (2) De Schelde vormde toen zowat de demarcatielijn tussen de bourgeoisbuurt en de rosse buurt. Publieke vrouwen die in de binnenstad betrappt werden, werden verbannen naar de overkant : "over Schelden". Het Wandelaertsteen lag er verdacht dicht in de buurt!
- (3) Het schaakbord. Het betreft hier echter een woordspeling : schaec betekent ook : "in zijn schik zijn, het genoeg smaken".
- (4) Tussen de Steenstraat en het Sluizeken.
- (5) Bij overstroming en vorst of vriesweer, wanneer de werking van de stoof onmogelijk was, diende men geen huurgeld te betalen.

BRONNEN

- "Gedenkbladen uit het leven onzer voorouders" - Alfons Van Werveke. 1936.
- "Geschiedenis van de Lage Landen" - Jaap ter Haar 1970.
- "Populaire beschrijving van de grond waarop de stad Gent is gebouwd" L.M. Thierry - 1950.
- "Oosthoeks encyclopedie".
- "Mémoires sur la ville de Gand" Ch.-L. Diericx 1814.
- "V.I.A.T.-wandeling : de Lievekom" - D. Laporte.
- "Gids voor oud Gent" - Guydo Deseyn 1984.
- "Het stadhuis te Damme" - Luc Devliegher 1982 (foto fig. 1).
- "Badenfahrbüchlein - Wie und wo man richtig badet" - D. Georgius Pictorius - Frankfurt - 1560.

VRAAG EN ANTWOORD

De Heer **R. Brullez** antwoordt op een vraag die Graaf **F. de Hemptinne** stelde in "Gh. Tyd." 1977 - nr. 4 - p. 181.

Zo ziet u maar dat u nooit moet wanhopen om een antwoord te krijgen op een vraag, als u maar wat geduld hebt.

Spijtig genoeg is ons lid de Heer de Hemptinne verschillende jaren geleden overleden. Het antwoord kan misschien andere leden interesseren. Ter intentie van dezen onder hen die de jaargang 1977 niet mochten bezitten, herinneren wij er aan dat gevraagd werd wie de Kolonel van de Marine Willem Joseph Baron van Ghent was die in 1666 Tromp opvolgde. Er werd geopperd dat dit zeer waarschijnlijk een Gentse patriciër (of afstammeling ervan) was, in dienst bij de Hollandse Vloot.

Dit wordt ontkend door de Heer Brullez die er op wijst dat er in Gelderland, tussen Nijmegen en Pannerden, de gemeente Gendt ligt.

De Heer **Antoine Fobe** heeft 2 vragen :

- 1) In de gebouwendriehoek tussen Brabantdam, Vlaanderenstraat en Stationstraat ligt de Vanderdoncktdoorgang. Wie kan mij meer vertellen over deze heer Vanderdonck naar wie bedoelde doorgang werd genaamd.
- 2) Langs de IJzer werd een Calvarie opgetrokken, ook als Monument der Bisschoppen van België gekend. Wanneer precies werd dit monument ingehuldigd? Dit monument wordt toegeschreven aan Aloïs De Beule. Kan zulks bevestigd worden?

De Heer **Michel De Potter** schrijft ons : Als antwoord op de vraag van de Heer J.P. Fobe (G.T. 1984 - Nr. 5 - p. 338) en in aansluiting op deze van de Heer J. De Vriendt betreffende Hellebaut, laatste Primus van Gent, verwijs ik naar het werk van P. Claeys "Pages d'histoire locale gantoise" (Anno 1885) welke ons de Blijde Intrede verhaalt van Hellebaut in 1793. Dit artikel vertelt nauwkeurig hoe en met welke praal de nieuwe primus in zijn geboortestad werd onthaald (pp. 26 tot en met 36).

Drukker Spillebaut bij wie Hellebaut een paar jaren had gewerkt, had hem volgende verzen aangeboden :

"Door mijne boeken heeft de konst
In Hellebaut haar werk begonst.
Ik liet hem de beginsels lezen
Van 't geen hem nu doet primus wezen.
Als hij mijn kraem droeg naar de merkt
Wierd reeds 't verstand in hem bemerk't."

Van de Heer **B. Machiels** komt de volgende vraag :

Zou een lezer niet iets kunnen vertellen over de eerste - en wellicht enige - "avion colombophile" die ik, midden honderden duivenmelkers en kijkklustigen, op een vroege morgen van 192. (waarschijnlijk 1923) te St-Denijs heb zien laden en vertrekken?

De volledig metalen machine was een toen vrij zeldzaam model en geleek sterk op de latere Junker. Men zei trouwens dat ze oorlogsbuit was. Ze was als duiventil ingericht, zodat de klassieke manden niet meemoesten.

Kort nadien verscheen er in "Lectures pour Tous" (of was het "Je sais tout"?) een foto van het lossen van de duiven op het vliegveld Le Bourget. Ik heb later gehoord dat het bij dat enig experiment is gebleven. Dus een wereldunicum voor Gent??

Misschien heeft een nog bestaande Gentse duivenmaatschappij daar herinneringen aan?

Antwoord op de vraag van de Heer **G. Walraedt** in Gh. T. 1984 - Nr. 6 - p. 385 door de Heer **Alfons De Buck**.

1) De Leugemeete.

Het godshuis van Sint-Jan en Sint-Pauwel, vanaf de zeventiende eeuw door de bevolking de "Leugemiete" geheten, droeg soms ook de naam van "Sint-Jan ter Waalbrugge" of "Sint-Jan de Evangelist".

Het werd omtrent 1315 opgericht door verscheidene gegoede burgers uit Gent met als patroon : Sint-Jan de Evangelist, het was bestemd voor acht arme en oude vrouwen. Circa 1324 werd er de naam : Sint-Pauwel aan toegevoegd.

De kapel was uit 1334, gesticht door Jan van der Hasselt, kastelein van Ruppelmonde.

Reeds in 1343 is er een vermelding nopens het herbergen van "aerme personen", dezen dienden duchtig te bidden voor hun weldoeners "om de minne van Gode".

De schepenen van de Keure waren óók hier beheerders, gelijk in vele andere godshuizen, bijgestaan door voogden voor het dagelijks bestuur. Het asiel lag in de Hoogstraat, komende vanuit het stadscentrum, op de linkerkant dicht tegen de Waelpoort, waar zich nu de garage Regniers bevindt. Dit gedeelte draagt nu de naam van Brugsepoortstraat.

Er waren acht huisjes voor vrouwen, pelgrims werden hier ook aanvaard. De oude vrouwen kregen : brood, boter, bier, wijn en geld, ze hielden zich onledig met spinnen.

Naar Alfons van Werveke bestond het godshuis uit de volgende gebouwen :

- De kapel gelegen langs de Brugsepoortstraat.
- Een kamer met twaalf bedden voor de pelgrims.
- De keuken met een turfvuur waaraan de proveniersters (de oude vrouwen) en de pelgrims zich konden warmen.
- Het turfhuis.
- De Herenkamer, waar de voogden zitting hielden - dikwijls bij goed eemaal en wijn of bier en beiden.
- De gemeenschappelijke verblijf- en werkplaats voor de proveniersters.
- De kamer van dezen.
- De moestuin of lochting.

Op het dak van de kapel stond een houten torentje met een uurwerk dat zelden de juiste tijd aangaf. Reeds ten tijde van Justus Billiet (politiemeester in de tweede helft van de zeventiende eeuw te Gent) werd daarom het ganse godshuis "de Leugemiete" - leugenaarster - geheten.

In 1844 werden het torentje en de klok - er is geen spraak van het uurwerk - geschonken aan het klooster der Theresianen, het was tevens het jaar van de afschaffing van het hospies. De acht proveniersters verhuisden naar het Sint-Jacobsgodshuis, Nieuwland te Gent.

In dat zelfde jaar werden, door het bestuur der godshuizen, de gebouwen

verkocht aan : K. van der Haeghen-Delbecq, om er een brouwerij op te richten. Reeds vanaf 1826 was de kapel voor de godsdienst gesloten. Het laatste deel van het godshuis verdween in 1910.

In het begin van het jaar 1846 ontdekte Felix de Vigne, in de kapel, de gekende muurschildering der gilden en neringen in volle wapenuitrusting. Een kopie ervan bevindt zich in het Bijlokemuseum en het stadhuis. Het was een schilderij in olieverf, vele jaren met een laag kalk bedekt. Het stamt uit de eerste helft van de veertiende eeuw. Het origineel bestaat niet meer, het werd, spijtig, vernield met de afbraak van de gebouwen. Baron J. Bethune maakte er in 1861, met zijn leerlingen, een calque van.

De krijgslieden van de Gentse militie zijn, waarschijnlijk, afbeeldingen van het Gentse leger dat onder de Gentse kapitein Willem Wenemaere, een ware reus, in 1325 naar Deinze trok om er slag te leveren aan de Rekelingenbrug aldaar.

Het ging hier tegen de Bruggelingen onder Robrecht van Kassel, die aanspraak maakte op de titel van graaf van Vlaanderen en Lodewijk II van Nevers wilde afzetten, wat hem niet lukte. De Gentenaars waren Lodewijk gezind, die een zeer trouwe vazal van Frankrijk was.

Willem Wenemaere sneuvelde in de slag en de legende leert ons, dat zijn lijf, op de rug van een paard gebonden, door het dier naar het kasteel van Ooidonk werd gebracht, dat als hoofdkwartier diende voor de Gentenaars. Mogelijks hadden de mannen, vóór hun vertrek naar Deinze, in de kapel de goddelijke zegen gekregen.

Wel staat in ieder geval vast dat de afgebeelde krijgslieden, voor zover hen bedoeld werden, de stad verlieten langs de Waalpoort, dicht tegen het hopsies.

Uittreksel uit de noten van hoofdstuk XVII van het manuscript der historische roman "De duizend Gentenaars" door ondergetekende.

2) Borstbeelden St-Niklaaskerk.

Oorspronkelijk waren er zestien, twaalf rond de vieringstoren en één op ieder van de vier flankeer- of traptorentjes, deze laatste beelden zijn verdwenen, er blijven nog twaalf op de grote toren.

Wie of wat ze voorstellen is niet gekend, ze zijn omtrent 1.50 m hoog en circa 0.70 m breed. Waren het schepenen of edelen uit die tijd of engelen? Mogelijk. De borstbeelden stammen uit 1405. De tweede hertog van Bourgondië in onze streken : Jan zonder Vrees werd in 1405 te Gent, als graaf van Vlaanderen, ingehuldigd. Het is bijna zeker dat ter gelegenheid daarvan de beelden werden aangebracht.

Uit hun houding blijkt dat ze de handen gevouwen hebben, het is mogelijk dat ertussen een toorts of een stok met vlag of banier werd gestoken met het wapen van Gent, Vlaanderen, van de hertog en anderen, ter gelegenheid van die inhuldiging of Blijde Intrede. Nu, met de herstelling, zijn de borst-

beelden hernieuwd; één uit 1405, in witte zandsteen, bevindt zich binnenin de kerk.

Vraag van de Heer **R. Brullez**.

1) Sinksen Tongen. Dit was een langwerpige gebak met sterke anijssmaak in de vorm van een tong; ter herinnering aan de vurige tongen die op Pinksteren over de Apostelen neerdwarrelden. Was hier in gebruik te Gent.

Wie bakte deze tongen en waar kon men ze bekomen?

Zijn zij nog in gebruik?

2) WITGAT. Is dit een beluik, een wijk, of wat? Waar bevond het zich? Er werd reeds geopperd dat dit in de omgeving van de Keizerpoort kon zijn. Kan iemand dit bevestigen?

DOCUMENTATIECENTRUM VOOR STREEKGE- SCHIEDENIS - WERKING 1984

UITLENINGEN : aard

- Algemeenheden	14	(14)*
- Economie	17	(6)
- Gent	545	(488)
- Geschiedenis	334	(203)
- Kunst	20	(37)
- Localia	125	(51)
- Natuurwetenschappen	-	(1)
- Opvoeding-Onderwijs	3	(2)
- Regionalia		
- België en buitenland	58	(47)
- Oost-Vlaanderen	234	(143)
- Sint-Amandsberg	96	(64)
- Taalkunde	31	(21)
- Volkskunde	90	(100)
- Letterkunde	-	(1)
- Varia		
- Foto's en prentkaarten	14	(7)
- Devotieprenten	4	(1)
- Plannen en kaarten	1	(6)

* De vermeldingen tussen haakjes geven de cijfers aan van 1983.

- Medailles	-	(1)
- Reinaert de Vos	-	(1)
- Licenciaatsverhandelingen	4	(4)
- Totalen		
- Uitleningen : BOEKEN	1567	(1178)
- Varia	23	(27)
TIJDSCHRIFTEN	2119	(1650)
ALGEMEEN TOTAAL	3709	(2855)
ADMINISTRATIE		
- Aantal bezoeken	2071	(1971)
- Aantal ingeschreven lezers	299	(267)
waarvan ontleners	97	(91)
- Aanwinsten		
- aankopen	57	(55)
- giften	423	(177)
Totaal	480	(232)
- Ruildiensten	114	(106)

Commentaar

Vorig jaar werd in ons verslag de uitbreiding van de werkzaamheden van het Documentatiecentrum medegedeeld.

Ook dit jaar melden wij een algemene verhoging van de werkcijfers, die getuigen van de trouw van onze bezoekers en ontleners en van de groeiende belangstelling voor onze werking.

Hierna de uitslagen voor 1984/1983

Bezoeken	2071/1971	100 meer
Lezers	299/267	32 meer
Ontleners	97/91	6 meer
Uitleningen	3709/2855	854 meer
waaronder :		
Tijdschriften	2119/1650	469 meer
Andere	1567/1178	389 meer

De belangstelling voor de tijdschriften stijgt van jaar tot jaar en de uitlening ervan vertegenwoordigt circa 60% van de afzet, waaruit blijkt dat de ruildiensten van groot belang worden voor de ontplooiing van het geheel.

Het aantal ruildiensten steeg trouwens van 106 tot 114.

Uit de aard der aangevraagde onderwerpen citeren wij de verdere opgang van de werken over Gent 545/488.

Volgen in orde van belangstelling :

Geschiedenis	334/203
Oost-Vlaanderen	234/143
Localia	125/51

De drukst bezochte maanden :

September	325 bezoekers *
Oktober	282 bezoekers

De minst bezochte maanden :

Januari	128 bezoekers
April	150 bezoekers

De nieuwe lezers kwamen van de HHK (21) en 00 (11).

Wij danken al de medewerkers voor de inzet, want zonder hun toewijding zou onze werking niet kunnen rekenen op de blijvende waardering van het publiek!

De bibliothecaresse,
Mevr. VAN GELUWE-EGGERMONT A.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van de Heer **Richard Caese** ontvingen wij het volgend schrijven :

De Heer "Gwijde van Gent" raakt in zijn schrijven over de spelling van de Gentse klanken, een naar mijn mening moeilijke materie aan.

Een idioom in spellingstekens omzetten is niet gemakkelijk. Alleen de fonetische transcriptie is in staat bij benadering de fijne schakeringen van de uitspraak weer te geven. Maar wie kan dat lezen? Wanneer men tracht een dialect met de conventionele spellingstekens weer te geven zullen lichtjes verschillende klanken onvermijdelijk met dezelfde tekens geschreven worden. Als ik aan mijn eigen reactie denk bij het lezen van beide interpretaties van klanken in spellingstekens bij de Heren R. Coppejans en "Gwijde van Gent" (G.T. 1984 nr 1 en 1985 nr 1 Lezers schrijven ons), dan meen ik dat diegene die dat uniform wil maken aan een zware karwei zal beginnen. Vergelijken we maar het resultaat wanneer 3 Gentenaars eenzelfde tekst in -volgens hen - zuiver Gents neerpennen.

* Groeperingen uit Belgisch Limburg - uit het Brusselse en uit Nederland, komen het boekenfonds van het Documentatiecentrum raadplegen.

Ik hoop dat beide Heren het mij niet ten kwade zullen duiden dat ik, als rasechte GENTENIRE, geboren op de BLOMEKESWIJK en getogen op de BRUGSE PUURTE, NE KIER MIJN SPIJLLINGE GEVE VAN DA VERTELSELKE.

Veur den orlog van viertiene, weundege kik in de Galgabirge op de Meulestesestienwig, zust verbij het Stijnkkot. Iedere ovend oast nie te kewd was, zote me plat op ons gat op den trottoir (of : het plankier) naor vertelselkes te luisteren.

Prost, ne goeie giestegaord gaf op zekere kier 't zijne.

“Klein Tuurke kwam al tsiepend bij zijn moeder binne geluupe en al snik-kend zegt hij : Ma die jongens uit de Moeitewird zeggen da'k 'n woater-huufd hèn. Ta, ta, ta zij zijn moeder geluuf ta toch nie, schieter uit mee te tsiepen en luup bij “Boerke” veur mij en breng 'n schole petoaters mee, get hier nen alven baord, en verliest den overschot nie.

Klein Tuurke was al an de deure oast hij hem ommekierdege veur te vraoge Ma waor moe 'k z'in doen? Doesse in hu mutse manneke.”

Als ik Gents tracht te schrijven zoek ik steeds naar een klank in het A.N. analoog - naar mijn gevoelen althans - aan de Gentse uitspraak. Waar de Heer "G.v.G" de "ai"-klank hoort in sommige woorden is voor mij een raadsel (ik denk hierbij aan militair). Ik hoor ook geen "i"-klank in de Gentse uitspraak van "vader".

Ik hoor eveneens geen overeenkomst in klank tussen "petoitors" en "boird" bij auditief vergelijken met het Frans soif, soigné b.v.

Een Gentenaar zegt nooit "dak ik" maar steeds "da kik" zoals "bente kik", veelal wordt het dan nog afgekort en wordt het "da'k" (da'k da nie 'n wéte zulle).

Wellicht krijgen we nog andere visies want "Ne Gentenire die zijn taole klapt kan ezu altijd iets bijliere".

Tot zover de Heer Caese.

Wij denken dat het voor de meesten nu wel duidelijk zal zijn dat er geen fonetisch Gents bestaat. Sommige theoretici beweren van wel, maar daar bewijzen ze enkel mee dat ze geen verstand hebben van Gents en zich zelfs niet bewust zijn van de ongelooflijk rijke nuances die de Gentse klanken karakteriseren.

Fonetisch Gents zou betekenen dat mensen van Kortrijk, Brugge, Tienen, Hasselt, Antwerpen, enz. die het lezen, het ook correct zouden kunnen uitspreken, iets wat TOTAAL onmogelijk is.

Voor de Gentenaar zelf stelt dit natuurlijk geen enkel probleem; hij weet precies hoe bepaalde conventionele tekens moeten uitgesproken worden. Of men nu schrijft : "stroate, straote, straôte of stroite", dat maakt voor hem geen verschil, hij weet wel hoe het woord "straat" in het Gents uitgesproken wordt.

Aangezien een voortzetting van dit debat uiteraard steriel zou blijven sluiten wij het hier af.

“Klein Tuûrke ès neû al drij kiere e schole petaôtters weest gaôn haôle in zijn mutse in we zijn e beetse benijjt, aôst'ij da blijf vuûrt doen, da zijn mutse te vele zoe uitrekke in over zijn ûre zoe valle.”

H.C.

BIBLIOGRAFIE

Einde verleden jaar verscheen een boek van Jean-Paul Marchal met als titel “Gent '40-'45”.

Wij nemen aan dat wij de auteur niet moeten voorstellen aan onze lezers. Van hem is immers het welgekende, in 1980 verschenen, boek “De Bevrijding van Gent”.

De Heer Marchal, gefascineerd door de bevrijding van onze stad op 6 september 1944, heeft zich volledig op dit onderwerp geworpen, heeft jaren lang opzoekingen verricht om te achterhalen hoe het allemaal precies gegaan is en heeft vooral de grote verdienste gehad om zijn bevindingen te boek te stellen.

Het nu verschenen “Gent '40-'45” is te beschouwen als een aangevulde uitgave van “De Bevrijding van Gent”.

In dit boek vallen 3 delen te onderscheiden : de Bezetting, de Bevrijding en de Dolle Dagen.

De bevrijding vormt de hoofdbrok met 144 bladzijden. De bezetting beschrijft op 33 blz. onderwerpen zoals de rantsoenering, de jodenvervolgving, de Vlaamse Wacht, de aanslag in de Papegaaistraat. De Dolle Dagen heeft het o.m. over de luchtaanval op het vliegveld van St-Denijs-Westrem. In totaal telt het boek 179 pagina's, maar wij voegen er onmiddellijk aan toe : van groot formaat (21 x 29,5 cm).

Het bevat - en dat bepaalt voor een groot deel zijn waarde - 258 foto's. De technische kwaliteit van veel van deze foto's is niet zo goed en sommigen zijn zelfs aan de limiet van het publiceerbare. Daar kan men dus kritiek op hebben, maar... men mag daarbij niet vergeten dat vele van die foto's genomen werden door amateurs in moeilijke omstandigheden. Men was dus geplaagd voor de keuze : deze foto of niets. Wegens hun documentaire en historische waarde heeft men dan maar geopteerd voor de opname in het boek. Zij moeten dus in dit perspectief bekeken worden. Het boek kan men zich aanschaffen bij de Drukkerij-Uitgeverij J. Verbeke - Lijnmolen-

straat 34-36 te 9110 St-Amandsberg. Prijs : 980 fr.

H.C.

Een Gentenaar in Parijs

Na de publicatie van een reeks van informatieve wandelingen over Gent heeft Karel HAERENS zich thans gewaagd op het pad van de zedige ontucht en via een bundel korte novellen het Parijse nacht- en dagleven geschetst en zijn toevallige? ontmoetingen met galante vrouwtjes in woord en beeld grappig verteld.

Zijn 'lochte' Gentenaar is een man die het zwakke geslacht niet schuwt en al zijn avonturen met glans weet te beëindigen.

Een geheel dat men al monkelend leest en nooit de grenzen van de hoffelijkheid overschrijdt.

Te bekomen bij de auteur (tel. 091/2319.37) tegen een schappelijke prijs.

R.V.

Een oude geschiedenis

De viering van de vijf en twintigjarige aanwezigheid van de *Sint-Rochusgilde* in de voormalige Sint-Pietersabdij heeft het comité aangezet, onder de leiding van mevrouw Beatrix Boon-Baillieul, medewerkster bij de Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie, een monografie uit te geven als bijdrage tot de geschiedenis van de kruisboogsport.

De oudste Gentse kruisboogmaatschappij dankt haar ontstaan in 1820 aan de steun van koning Willem I tot de heropleving van het economisch leven, dat na de val van Napoleon een diepte punt had bereikt.

In 1959 mocht de voormalige kruisboogmaatschappij als gilde worden beschouwd en in 1920 (honderd jaar bestaan) gemachtigd om de titel 'Koninklijke maatschappij' te dragen.

Haar activiteiten en structuur zijn ontleend aan de middeleeuwse beroepskorporaties (reglementen, privileges, patrimonium, patroonheilige).

Tot in de XVe eeuw bestonden er slechts krijgsgilden, die later ontspanningsverenigingen werden en tot aan de Franse revolutie bloeiden.

Dank zij de inzet van het bestuur en het aantal van haar leden heeft de Sint Rochusgilde haar bestaan tot vandaag gered en is van toenmalig reisgezelschap een erkende sport- en kultuurvereniging geworden.

Gesticht in het hart van het Patershol (Rode Koningstraat) verbleef ze als laatste vestigingsplaats vóór de Sint Pietersabdij in de herberg 'Frascati' (Hoogstraat).

Een van haar voornaamste leden was de Gentse beeldhouwer Jan Anteu-
nis, leerling van Geo Verbanck en Felix Metdepenningen.

Dit historisch overzicht wordt gevolgd door de onthulling van haar rijk ver-
leden en door de glansrijke lijst der sportprestaties.

Te bekomen bij O. PEETERS (Bromeliastraat 22 - tel. 091/2816.28) tegen
de prijs van 400 Fr.

Een verrijkend boek.

R.V.

In de reeks van brochures gewijd aan de Dominicanengeschiedenis ver-
scheen onlangs "Het Groot Begijnhof Sint-Elisabeth" van de hand van Pa-
ter Jordanus Piet De Pue.

Deze brochure kost 178 fr. en kan bekomen worden door overschrijving
van dit bedrag op de PCR van de Paters, Nr. 000-0141623-03.

Men kan ze zich ook aanschaffen in de Sacristie van de Dominicanenkerk in
de Holstraat en op ons Documentatiecentrum.

AANWINSTEN 1984 DOCUMENTATIECENTRUM (Selectie)

SYSTEMATISCHE INDELING

Overzicht der rubrieken

- G Gent
- H Geschiedenis
- O Oost-Vlaanderen
- V Volkskunde
- Localia (nummers)

Letters en cijfers op het einde van de regel geven de standplaats aan in de
rekken. Per rubriek en per plaatsingsnummer gerangschikt.

G

Andelhof (Emiel)

- Volksuitgave van het kluchtig declamatorium

G 19 AND 3

Baertsoen (Marc)

- Notes d'un gantois sur la guerre de 1914-1918

G 2 D 15

Anoniem	
- Documents topographiques relatifs à la ville de Gand XVIe et XVIIIe siècles	G 3 G 3 in de kast
Anoniem	
- Gand demain	G 3 A 9a
Anoniem	
- Stad Gent Gemeenterekening 1982	G 4 C 1
Anoniem	
- Tentoonstelling Charles-Quint et son temps Béthune (J.B.) en Van Werveke (A.)	G 21 I 27
- Het Godshuis van Sint-Jan & Sint-Pauwel te Gent Casier (Joseph)	G 5 H 2
- Anciennes vues de Gand	G 3 A 21 in de kast
Casier (Jos.)	
- Gent, beknopte gids	G 21 A 27
Catalogus	
- Tentoonstelling : De exlibris van Victor Stuyvaert	G 10 STU 4
Catalogus	
- Tentoonstelling : Lichaam en hygiëne	G 21 Q 13
Catalogus	
- Tentoonstelling naar aanleiding van 80 jaar Gentse maatschappij voor de huisvesting	G 3 E 1
Catalogus	
- Tentoonstelling : 750 jaar begijnhofleven te Gent Decavele (Johan) e.a.	G 21 F 17
- Het eind van een rebelse droom	G 2 C 9
Deleu (Frank)	
- Norbert Rosseau	G 10 ROS 1
Deseyn (Guido)	
- Gids voor oud Gent	G 3 A 19
D. V.	
- Gent Beknopte geschiedkundige schets Frédéricq-Lilar (Marie), e.a.	G 2 A 15
- Het Hotel Falligan	G 10 B 17-3.
Fris (Victor)	
- Bibliographie de l'Histoire de Gand 1500 jusqu'en 1850	G 1 A 2
Heins (Armand)	
- Coups d'oeil et coups de plume	G 10 HEI 4
Heins (Armand)	
- Oud Vlaanderen	G 3 A 20 in de kast
Kaarten	
- Stad Gent, Algemene Stedebouwdienst	bundel G 3

Lieievrouw-Coopman (Lod.)	
- Oe èwer oe zotter	G 19 LIE 1
Nève de Mévergnies (Joseph E.)	
- Gand sous le régime hollandais	G 2 D 14
Nève (Joseph E.)	
- Gand sous l'occupation de Louis XIV	G 2 C 7
Nève de Mévergnies (Joseph E.)	
- La domination calviniste à Gand	G 2 C 8
Santy (Filip)	
- Met vlag en wimpel	G 21 H 32
Speeckaert (Pol)	
- Liederer der revue 't Es lek mijn lepke	G 19 SPE 1
Thiery (Michel)	
- 150e verjaring van de Plantentuin	G 8 H 2
Van Acker (Anik)	
- Slavische studenten aan de R.U.G.	G 8 G 18
Van Der Laan (Peter H.)	
- Gereformeerde Predikanten "en Predickheeren"	G 2 E 3
Van Werveke (A.)	
- Gand. Ruines de l'Abbaye Saint-Bavon	G 21 G 5
Van Werveke (A.)	
- Het Godshuis van Sint-Jan & Sint-Pauwel te Gent	G 5 H 3
Verschaeren (J.)	
- Julius Vuylsteke	G 19 VUY 3
Voisin (Aug.)	
- Vues pittoresques des principaux monuments de la ville de Gand	G 3 A 22
Vuylsteke (Julius)	
- Eenige bijzonderheden over de Artevelden	G 2 ART 11
Walters (Jos.)	
- De gebouwen der Bijloke te Gent	G 5 D 3
 H	
Anoniem	
- Culturele Geschiedenis van Vlaanderen	H 3/14
Anoniem	
- Les archives du Conseil de Flandre	H 10/30
Emiel Lamberts	
- De Kruistocht tegen het Liberalisme	H 9/11
Warlop (E.)	
- The Flemish Nobility before 1300	H 5/19
Wils (Lode)	
- Flamenpolitik en Aktivisme	H 14/42

O

- Grypdonck (Marcel) en Verbaere (Herman)
- Gulden Spiegel van Oostvlaanderen O 1/1
Jubileumagenda
- Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen O 12 A 14
Servaes (P.)
- 20 jaar uit ons dorpsleven O 2 B 33-9
Vandewiele (L.)
- Gedenkboek
Koninklijk Oostvlaams Apothekersgild O 10 M 1

SA

- Gids voor de Gentse begijnhoven SA 10 B 17
Vanmaldeghem (Agnes)
- Geschiedenis van de Congregatie O.-L.-Vrouw-Visitatie
Gent 1669-1984 SA 11 B 2

V

- Daem (Marcel)
- De reuzenfamilie van de grootstad Gent V 10 E 13
Huldeboek Renaat van der Linden
- Volkskunde in Vlaanderen V 1 E 11
Mullebrouck (Henri)
- Vlaams volkstaal, bron van humor en wijsheid V 21 C 1
Loving (Rosalie)
- Novellen 985/5
LOV 1
Sauton (Alice)
- Un Prince du Luminisme
Emile Claus 9801/5
CLA 2

Kalender

- Stad Gent
- Kunstkalender 1978 kalenders

De bibliothecaresse,
Mevr. VAN GELUWE-EGGERMONT A.

VARIA

In verband met de beul Philippe Hamel speelt de Heer R. Brullez ons een krantentekst door die dateert van de vorige eeuw en die onze lezers ongetwijfeld zal interesseren :

“Een beul te Gent :

Heden morgen - 23 februari 1893 - was er op de Koornmarkt grote toeloop. Iedereen wilde eens “een beul” zien! Aan den tegenwoordigen beul is niet meer te zien dan aan u en aan mij, maar den titel die men hem geeft, wekt zoveel bloedige en wreede herinneringen op. Een beul! Het woord alleen doet ijzen...

Sedert de doodstraf in België niet meer toegepast wordt, is er slechts een scherprechter. Het postje is niet onplezierig. Het bestaat eenvoudig in het reizen van de ene stad naar de andere, om in 't openbaar de vonnissen aan te plakken, die bij verstek geveld worden door de assisenhoven van ons land. Gedurende den laatsten zittijd der Assisen van Oost-Vlaanderen werd zekere Liénard, gewezen bestuurder der Gentse Tramways, veroordeeld tot 10 jaar opsluiting, voor schriftvervalsing enz. Hij is voortvluchtig en het vonnis werd bij verstek uitgesproken. De scherprechter was dus naar Gent gekomen, om zijn werk te doen. De “Beul”, de heer François Hamel, geboren te Luik, is een brave man van 73 jaar. Hij heeft het vonnis aan een staak gehangen, op eenige stappen voor de St.Nikolaaskerk. Vier gendarmen te peerd, den blooten sabel in de vuist, hielden de wacht. De heer griffier Mestdagh maakte proces-verbaal van de verrichting. De tentoonstelling van het vonnis duurde van 11 tot 12 uur. François Hamel is de zoon en de kleinzoon van beulen. Maar hijzelf heeft nooit gehalsrecht, en hij dankt de Heere, dat hij nooit mensenbloed heeft moeten doen stroomen; doch zijne voorvaderen, door hun ambt gedwongen, hebben er hele beken doen vloeien... Bij zijn eerste bezoek aan Gent, vertelde hij ons, dat zijn vader, in een enkele dag met het zweerd aan 22 veroordeelden den kop afgeslagen had.”

Eveneens van de Heer Brullez, volgend 40 jaar oud krantenknipsel :

Zondag 22 april 1945. Het kerstfeest van de Toneelafdeling van het Van Crombrugge Genootschap, in samenwerking met de Verenigde Werklieden, ten voordele van de geteisterden van de stad Luik, heeft ten volle zijn dubbel doel bereikt : de toeschouwers een aangename avond verschaffen en onze ongelukkige landgenoten ter hulp te komen.

Het feest werd ingezet met het Vaderlands lied door het koor van de Verenigde Werklieden gezongen onder de gezaghebbende leiding van de heer

Van Eeckhaute. De koraal heeft wel vooruitgang gemaakt; ze heeft de schoonste brokken uit haar repertorium uitgevoerd, namelijk *het gekende koor "O Pepita"*. De bijval was groot. De klavierbegeleiding van de heer Van Droogenbroeck verdient een bijzondere melding. Noemen wij ook als kunstleider de heer Malfroid.

VORIGE JAARGANGEN VAN "GHENDTSCHIE TYDINGHEN"

Nog verkrijgbaar tot uitputting van de voorraad :

Jaargang 1973 nrs. 11-12

1976 nrs 2-3-4-5-6

1977 nrs 2-3-4-5-6 + volledige jaargangen

1978 nrs nihil

1979 nrs 1-2-3-4-5 + volledige jaargangen

1980 nrs 1-2-3-4-5 + volledige jaargangen

1981 nrs 1-3-4-5-6 + volledige jaargangen

1982 nrs 2-3-4-5-6 + volledige jaargangen

1982 Register op de jaargangen 1 tot 10 (speciaal nr)

1983 nrs 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen

1984 nrs 1-2 + volledige jaargangen

Prijs per afzonderlijk nummer 50 fr.

Prijs per volledige jaargang 250 fr.

Gentse stadstrams en -bussen (Lode Hoste)

Prijs per boek : lid (250 fr) - niet lid (350 fr) + port 30 fr.

Tijdschrift en/of boek kunnen afgehaald worden elke zondag, van 10 tot 12 u, in het Documentatiecentrum (Behalve in juli en augustus en wettelijke feestdagen).

Portkosten bij betaling op postrekening :

1 exemplaar 20 fr.

2-3 ex. 27 fr.

4-6 ex. 35 fr.

Volgende heruitgaven zijn nog verkrijgbaar :

- Plattegrond Gent 1641 uit 'Flandria Illustrata'

(1ste uitgave door Hondius) 100 fr.

- Plattegrond Gent 1796 door Goethals

(identiek aan origineel) 100 fr.

Plattegronden dienen afgehaald te worden in het Documentatiecentrum (geen postverzending)

De Bibliothecaresse,
Van Geluwe-Eggermont A.